

Số 118 Tháng 5/2021

CHUYÊN ĐỀ:

**BẢO TỒN CÁC MÔN THỂ THAO DÂN TỘC
TẠI MỘT SỐ QUỐC GIA TRÊN THẾ GIỚI**

LỜI NÓI ĐẦU

Những năm gần đây, bên cạnh việc ra đời nhiều môn thể thao hiện đại nhằm đáp ứng nhu cầu hưởng thụ, giải trí của người dân và cũng là kết quả của sự tiến bộ khoa học công nghệ, hội nhập quốc tế thì các hoạt động thể thao truyền thống, mang đặc trưng của mỗi vùng miền, quốc gia (mà chúng ta vẫn gọi là thể thao dân tộc) cũng được quan tâm hơn.

Việc bảo tồn, phát triển các môn thể thao truyền thống không chỉ góp phần nâng cao đời sống tinh thần, mà còn phát huy giá trị văn hóa đặc sắc của nhân dân mỗi quốc gia; đó cũng là sự ghi nhận những dấu mốc lịch sử trong quá trình hình thành phát triển của một dân tộc. Quá trình này được gắn liền với sự ra đời và phát triển của nhiều môn thể thao – nét văn hóa mang tính đặc trưng về đời sống của người dân trên khắp mọi miền thế giới...

Trong khuôn khổ Bản tin tổng hợp kỳ này, Ban biên tập xin gửi tới quý độc giả những thông tin thú vị về sự ra đời, bảo tồn và phát triển các môn thể thao truyền thống, thể thao dân tộc tại một số quốc gia trên thế giới.

Ban biên tập

MỤC LỤC

Lời nói đầu	2
Thể thao dân tộc – khởi nguồn cho sự phát triển của Thể thao cho mọi người	4
Tương lai của Thể thao dân tộc	13
Billiard – từ một môn Thể thao truyền thống tới di sản văn hóa hiện đại	21
Từ nhảy dây truyền thống đến nhảy dây hiện đại	26
Philippines: xây dựng chương trình Thể thao cho mọi người dựa trên nền văn hóa vì sức khỏe và trao quyền cho người bản địa	37
Nigeria: Thể thao truyền thống và Thể thao cho mọi người: sự gắn kết giữa tính thống nhất và giải trí	45
Những thách thức đối với các môn Thể thao truyền thống ở Trung Quốc trong bối cảnh toàn cầu hóa	50
Lịch sử và đặc điểm các môn thể thao truyền thống ở Trung Á (Tajikistan)	56
Thể thao bản địa: một nét độc đáo trong văn hóa Úc	84

THỂ THAO DÂN TỘC – KHỞI NGUỒN CHO SỰ PHÁT TRIỂN CỦA THỂ THAO CHO MỌI NGƯỜI

Các đại hội và hội thảo được tổ chức trong Ngày hội TAFISA thế giới là dịp để tiếp cận tới chủ đề về thể thao dân tộc. Chúng ta phải dành thời gian để phân tích, dưới góc nhìn khoa học hoặc dân tộc học, những gì chúng ta hiểu là các trò chơi và các môn thể thao dân tộc.

Trong bài báo này, tôi cố gắng làm rõ khó khăn trong việc so sánh các trò chơi hiện đại so với các môn thể thao dân tộc, mô tả và truy tìm nguồn gốc của một số hình thức thể thao truyền thống, đưa ra các ví dụ từ vùng Basque.

Trò chơi và các môn thể thao truyền thống so với hiện đại

Thật khó khăn khi chúng tôi được các tổ chức như UNESCO yêu cầu thực hiện phân loại hợp lý các hoạt động văn hóa và lịch sử so với thực tiễn đương thời. Ví dụ, hãy xem xét thuật ngữ hiện đại “trò chơi” có thể đề cập đến các cuộc thi trong cách sử dụng hiện đại của thuật ngữ này hoặc không. Trong phần lớn các trò chơi, không có kẻ thắng người thua, nhưng trong các môn thể thao dân tộc, người ta rất có thể tìm thấy những cuộc thi được tổ chức theo luật lệ chặt chẽ.

Một ví dụ là trò chơi Tlachtli của Mexico. Trò chơi được chơi trên một mặt phẳng được coi là đất thiêng. Cách chơi là chuyền một quả bóng bằng hông và đầu gối qua các vòng đá trên cao ở giữa chiều dài mảnh đất (E. Thompson). Các khái

niệm về đội thắng và đội thua không xuất hiện trong trò chơi này, điều này phân biệt trò chơi này với các môn thể thao đương đại. Thay vào đó, quả cầu đại diện cho mặt trời và chuyển động của nó trong hình ảnh của vũ trụ. Các cầu thủ đánh bóng lần lượt, hai phe góp phần duy trì sự di chuyển, điều quan trọng trong tín ngưỡng của người Aztec (C. Duverger).

Trong các môn thể thao dân tộc, các sự kiện được diễn ra theo một trật tự đã có từ trước và chúng kết hợp các nhóm không đối xứng và phân ly. Ngược lại, các môn thể thao hiện đại có sự đối xứng trong các quy tắc, số lượng cầu thủ trong mỗi đội và các luật lệ khách quan. Chúng đòi hỏi sự khác biệt về nguồn lực, tài năng và cơ hội, từ đó quyết định người thắng và người thua.

Như vậy, thể thao hiện đại có nhiều điểm giống với môn thể thao dân tộc. "Soule" của Pháp, tổ tiên cổ điển của bóng đá hoặc bóng bầu dục, được thành lập trong các hoạt động của bộ lạc. Những môn thể thao này diễn ra trong các lễ hội tôn giáo và diễn ra trong không gian cộng đồng. Ngược lại, các môn thể thao hiện đại thuộc logic tự động hóa: phân lễ và phân hội theo quy trình, lịch cụ thể, thiết bị chuyên dụng và có sự phân biệt xã hội giữa người chơi và người không chơi.

Vì vậy, chúng ta có thể thấy rằng có sự khác biệt giữa thể thao dân tộc, bộ lạc, được thực hành dưới hình thức nghi lễ, và thể thao tách rời nguồn gốc cộng đồng của nó trong môn thể thao đương đại.

Các nghi thức và thể thao trong xã hội cổ

Các phân tích liên quan đến các trò chơi và cuộc thi thể thao dân tộc nhấn mạnh mối liên hệ của chúng với việc biểu dương

các lực lượng siêu nhiên và sự thờ phượng (R. Caillois; J. Cazeneuve). Roger Caillois đề cập đến các trò chơi trên dây của người Eskimos là gắn liền với các nguyên tắc huyền bí về các mùa, mùa hè hoặc mùa đông, hoặc một yếu tố tự nhiên như biển hoặc môi trường địa lý cụ thể. Một ví dụ khác có thể được tìm thấy trong các trò chơi bóng của người Maoris, nơi cọc bóng tượng trưng cho mặt trời, hoặc trong trò chơi Tlachtli của người Aztec, chuyển động của quả bóng giữa hai phe tượng trưng cho mặt trời và chiến thắng của ngày với đêm. (B. Jeu).

Tương tự như vậy, trò chơi thả diều ở Thái Bình Dương có liên quan đến việc chinh phục bầu trời, nhưng ở Viễn Đông, chúng mang ý nghĩa biểu tượng và thần thoại đại diện cho một loại tinh thần cao hơn với tiềm năng mang đi những tạp chất khỏi ngôi làng (J. Cazeneuve).

Những ví dụ này xác nhận rằng những trò chơi này được khán giả và người tham gia cảm nhận như vậy và chúng được tổ chức giống như các nghi lễ tôn giáo.

Có những ví dụ khác: Trò chơi Zuni ở New Mexico có mục đích nghi lễ là cầu mưa để trồng ngô. Trong các trò chơi như Hokiaminne, liên quan đến việc ném phi tiêu vào một quả bóng nhỏ, người chiến thắng cầu nguyện các vị thần sẽ mang mưa đến (J. Cazeneuve). Các chủng tộc người da đỏ Hopi gắn liền với các nghi thức cầu mưa với nhịp điệu của cuộc đua bắt chước tự nhiên: ban đầu, họ chạy nhanh để tượng trưng cho sự phát triển nhanh chóng của cây trồng, và chạy chậm hơn và ở khoảng cách xa hơn để tượng trưng cho thời gian để hạt trưởng thành hoàn toàn trước khi mùa thu tới (M. Segalen, C. Frère-Michelat). Theo cách tương tự, người Zuni và Hopi chạy đua

với bóng tạo thành một nghi lễ phức tạp. Thanh thiếu niên Hopi đẩy một quả bóng gỗ về phía trước mình, đá nó vào hai đội đang thi đấu, để cầu trời cho mưa (P. Jacquin; M. Segalen, Frère-Michelat).

Malinowski mô tả các bộ lạc Melanisia nơi các đội đung độ nhau trên các lễ đài trong các trò chơi tượng trưng cho sự màu mỡ của mặt đất với những người đàn ông và phụ nữ bị chia cắt vì sự phân bố không đồng đều (H.Damm). Những nghi lễ này là một hình thức thờ cúng cầu cho thiên nhiên trở nên hào phóng theo yêu cầu của các vị thần nhưng cũng có thể liên quan đến các nghi thức tang lễ.

Dựa trên tác phẩm “Các trò chơi của bộ lạc da đỏ Fox và Algonquin”, Claude Levi-Strauss đã chỉ ra cách lễ hội của người chết song hành cùng các cuộc thi thể thao. Các buổi lễ tập trung vào một người thân đã chết để cầu mong sự ra đi nhanh chóng và chắc chắn của trái tim. Điều này nuôi dưỡng cảm giác kết nối với người chết. Các trò chơi liên quan đến việc chia thành hai phe người chết và người sống. Trò chơi dẫn đến một kết quả được xác định trước: phe chiến thắng là phe người chết, để tạo cho họ ý nghĩ rằng họ còn sống và trong đó kẻ thù bị giết một cách tượng trưng (C. Levi-Strauss).

Trong bộ lạc Navajo, các cuộc chạy đua gắn liền với các nghi thức dậy thì được xây dựng xung quanh ý tưởng văn hóa của họ, "Người con gái thay đổi", một biểu tượng của sự bèn bỉ. Các cô gái chạy ba người cùng một lúc trong năm ngày theo hướng Đông, giữa lúc mặt trời mọc và lặn. Họ đeo mặt nạ và đội mũ vào mỗi buổi sáng để đánh dấu Người con gái đã thay đổi. Mỗi cuộc đua phải dài hơn cuộc đua trước đó và liên quan

đến tuổi của cô gái. Nếu cuộc đua quá ngắn, nó sẽ mang lại vận rủi cho tương lai (P. Jacquin).

Các nghi thức truyền thống trong thời hiện đại

Dưới tác động của hiện đại, nhiều nghi lễ mất đi âm hưởng tôn giáo và sự liên kết với nguyên bản trong đời sống cộng đồng. Điều này không có nghĩa là các môn thể thao truyền thống trước đây gắn liền với các nghi lễ sẽ biến mất hoàn toàn. Một số nghi thức được tái hiện. Vào năm 1980, các vận động viên Zunis và Hopi đã tưởng nhớ cuộc nổi dậy vĩ đại chống lại thực dân Tây Ban Nha năm 1680. Họ mang một sợi dây từ làng này sang làng khác được thắt ở một số nơi, như tổ tiên họ từng sử dụng. Mỗi nút thắt đại diện cho một ngày, để các bộ lạc có thể bắt đầu cuộc nổi dậy cùng một lúc (Jacquin P., 1981).

Có thể thấy một “sự thuần khiết” trong nghi lễ đã tồn tại theo thời gian để duy trì ý nghĩa ban đầu của nó trong thời hiện đại. Đây là trường hợp của “hành trình một nghìn ngày đi bộ” trong một cộng đồng Phật giáo ở Nhật Bản. Nghi lễ bao gồm một loạt các cuộc đi bộ, được tổ chức trong bảy năm, bởi các nhà sư tại Kyoto. Khoảng cách bao trùm khoảng cách và sự đau khổ phải chịu đựng giống như những cuộc chạy marathon hiện đại (M. Yorke). Những nhà sư này có điểm tương đồng với những vận động viên marathon hiện đại, đó là đạo đức cá nhân (J.M. Faure) và sự tôn trọng nghiêm túc đối với truyền thống 11 thế kỷ và nhận được rất nhiều sự ủng hộ. Nhà sư thực hiện hành trình một nghìn ngày đi bộ rước tượng Phật sống và được cả nước công nhận.

Trong nền văn minh đương đại của chúng ta, thật thú vị khi thấy một số nghi thức nhất định có thể tham gia vào các môn

thể thao. Một ví dụ điển hình là các cuộc chạy đua. Lịch sử cho thấy thập niên 1970 đã xuất hiện các nghi thức mới trong các liên đoàn thể thao, cách tổ chức thể thao hợp pháp tạo ra ảnh hưởng để kiềm chế những xáo trộn bằng cách tạo ra trật tự, thiết lập lại sự khác biệt giữa các cuộc đua, giúp chúng ta có thể tìm thấy sự cân bằng.

Giữa hai thời điểm này, những người tham gia và ban tổ chức đã đưa ra những hệ tham chiếu và giá trị mới, tạo ra những nhu cầu và nguồn cung mới để đáp ứng những “khách hàng” muốn được công nhận về mặt kinh tế hoặc biểu tượng cho sự tham gia của họ.

Truyền thống nông thôn: ví dụ các môn thể thao vùng Basque

Các trò chơi và môn thể thao vùng Basque được hình thành sau nhiều thế kỷ làm việc trên các cánh đồng và trang trại. Các cuộc thi phô diễn sức mạnh là cơ hội để đàn ông có được sự tự hào về bản thân và danh dự của làng hoặc dòng họ. Vào mùa hè, một số làng Basque tổ chức các cuộc thi sức mạnh, cũng như biểu diễn cho khách du lịch, như cưa các khúc gỗ hoặc nâng các khối đá (nặng tới 250 kg!) hoặc các dạng tròn như các kiện rơm. Nhưng hoạt động ngoạn mục nhất là cuộc thi bắn dây giữa hai ngôi làng, một môn thể thao vốn là nội dung thi đấu Olympic vào đầu kỷ nguyên hiện đại (1896, 1900, 1904).

Một số ví dụ về các môn thể thao vùng Basque như sau:

- Kéo co (soka tira): Vạch dầu được đánh trên mặt đất, trên đó, ở giữa sợi dây dài (30m) là một chiếc khăn buộc. Khi có tín hiệu, hai đội gồm mười người đàn ông cố gắng kéo chiếc khăn qua vạch của đội mình.

- Kéo rom (lasto altsari): Một sợi dây được cố định vào một ròng rọc treo ở độ cao 8m. Trong 2 phút, mỗi thí sinh cầu nhiều kiện rom nhất có thể, mỗi kiện nặng 45 kg.

- Đốn gỗ trên cao (aizkolari aidian): Tay cầm rìu, người chơi trèo lên một cây dương cao 10,50 mét, xẻ một rãnh vừa đủ chèn một tấm gỗ bọc một đầu kim loại. Không chạm vào thân cây, tấm gỗ tiếp theo phải được đặt vào, v.v. Cầu thang kì lạ này sẽ dẫn đến ngọn của thân cây, cuối cùng sẽ bị đốn đi.

- Nâng đá (harrijasotzaleak): Nội dung này gồm nâng một tảng đá rất nặng lên vai một người đàn ông. Nó có thể là đá hình cầu nặng 100 - 125kg hoặc hình chữ nhật nặng ít nhất 125kg. Nhà vô địch thế giới hiện nay nâng mức 300kg. Cuộc thi tiến hành thành hai hoặc ba hiệp. Người chiến thắng là người thực hiện số lần nâng nhiều nhất hoặc được ghi nhận với tổng khối lượng nâng được lớn nhất.

- Thi đốn gỗ (aizkolariak): Thử thách giữa những người thợ đốn gỗ là trò chơi rất cổ xưa, cách chơi bao gồm việc đưa rìu vào khúc gỗ giữa chân người đó. Người chiến thắng là người đốn khúc gỗ nhanh nhất. Đây là một bài kiểm tra về độ bền và khả năng chống chịu kéo dài 30 phút và một giờ

- Cưa dài (arpana): Loại cưa này được xuất hiện ở xứ Basque vào thế kỷ 19 và có kích thước khoảng 1,9 - 2,1m. Môn thể thao này đòi hỏi sức bền cao, tốc độ và sự phối hợp nhịp nhàng giữa hai người chơi. Người ta phải nhanh chóng cưa một khúc cây sồi ra thành 10 phần.

- Nâng đe (unaudia edo ingude): Bài tập này bao gồm, như tên gọi của nó, nâng một cái đe nặng 18kg nhiều lần nhất có thể.

- Xách thùng sữa (ontzi eramatea): Việc vận chuyển các thùng sữa từ nông trại đến điểm thu gom có lẽ là nguồn gốc của

môn thể thao này. Thùng sữa có khối lượng 41kg được xách theo một đường hình chữ nhật dài 80 mét. Điểm cuối cùng của trò chơi là đi được quãng đường dài nhất, không bị giới hạn về thời gian, mà không đặt thùng sữa xuống đất.

- Xe đẩy (orga joko): Mục tiêu của trò chơi này là nâng một chiếc xe đẩy dài 4,50m, nặng 200 kg và làm cho nó xoay trên phần máy xới (phần duy nhất của xe đẩy tiếp xúc với mặt đất). Trò chơi kết thúc khi người chơi bỏ cuộc hoặc nếu một trong các bánh xe của xe đẩy chạm đất. Những người chơi giỏi nhất có thể thực hiện bốn lượt.

- Vác bao (zakulariak): Trò chơi này bắt nguồn từ công việc trước đây được thực hiện là mang túi vào vựa. Mỗi đội cử người nhanh nhất phải vác một bao ngô nặng 81kg trên vai trong 120m. Trò chơi cá nhân này cũng có thể chơi theo cách chạy như chạy tiếp sức, với 3 người chơi thay phiên nhau vượt qua quãng đường 120m.

- Ném kiện rom (lasto botatze): Trò chơi này gồm dùng một chiếc nĩa để ném một kiện rom nặng 13kg qua một thanh xà trong 3 lần thử. Người chiến thắng là người ném cao nhất.

Thể thao dân tộc: Tầm quan trọng của việc bảo tồn

Tóm lại, tầm quan trọng của các trò chơi và các môn thể thao dân tộc đã được đề cập ở trên có một số đặc điểm chung: Chúng tạo thành các yếu tố văn hóa và truyền thống quan trọng cần được bảo tồn và tôn trọng, nhu cầu trang bị tối thiểu và dễ thích nghi, quy tắc, luật lệ đơn giản.

Các trò chơi truyền thống và thể thao dân tộc bắt nguồn từ văn hóa vùng miền của những người chơi chúng. Phần lớn các

hoạt động thể chất truyền thống dựa theo nghi thức, ít nhiều là tôn giáo, hoặc thực hành văn hóa nông thôn.

Cuối cùng, các trò chơi truyền thống và thể thao dân tộc đưa chúng ta trở lại sự đa dạng văn hóa, tạo cầu nối giữa các nền văn hóa để hiểu nhau tốt hơn. Cần tiếp tục bảo tồn và khuyến khích các trò chơi truyền thống, thể thao dân tộc, di sản văn hóa của nhân loại, bảo đảm làm giàu cho xã hội loài người, giữ gìn ký ức các nền văn minh.

Hồng Anh biên dịch theo: Tafisa Magazine

TƯƠNG LAI CỦA THỂ THAO DÂN TỘC

Thể thao cho mọi người là hoạt động thể chất của con người được đặc trưng bởi sự gia tăng số lượng người tham gia trên toàn thế giới (hơn 1 tỷ người), sự đổi mới về hình thức và thiết bị (thể dục nhịp điệu, đạp xe trong nhà, trượt tuyết) và sự sáng tạo trong việc đưa mọi người đến không gian công cộng như quảng trường, công viên, đường phố, bãi biển (ví dụ 2,5 triệu người tham gia đá bóng, đạp xe vào Chủ nhật hàng tuần). Bổ sung cho các quá trình đổi mới này là một tình yêu mới đối với quá khứ: sự tìm lại các nền văn hóa thể thao của chúng ta thời xưa dưới hình thức các trò chơi và môn thể thao truyền thống.

Các môn thể thao bản địa đang quay trở lại: ở Thái Lan, Trung Quốc, Iran, Ấn Độ, Hàn Quốc, Trung Quốc, Nigeria, Ai Cập cũng như ở Mexico, Brazil, vùng cực Greenland, và còn ở cả châu Âu.

Số lượng các hình thức thể thao dân tộc gần như không thể tưởng tượng được: Chỉ riêng ở châu Phi, hơn 400 hình thức thể thao đã được ghi nhận và hàng trăm môn vẫn chưa được đăng ký. Các môn thể thao này được đặc trưng bởi tính đa dạng và ý nghĩa văn hóa khu vực.

Các hình thức thể thao bản địa nên được coi là đối trọng cần thiết đối với nền văn hóa đại chúng toàn cầu hóa ngày nay ngay bên cạnh ngôn ngữ, âm nhạc, văn học và kiến trúc khu vực. Sự xuất hiện trở lại của chúng là một dấu hiệu cho “sự tồn tại của

cái cụ thể” và một cơ hội để tận hưởng sự đa dạng bất chấp toàn cầu hóa.

Bản thân các môn thể thao hiện đại là một ví dụ của toàn cầu hóa - và Thế vận hội Olympic có thể là nền văn hóa toàn cầu đầu tiên được phân bố trên toàn thế giới: Chắc chắn rằng: quá trình toàn cầu hóa nắm giữ những lợi thế to lớn về năng suất, thông tin, giá cả thấp hơn, khả năng tiếp cận các đặc quyền trước đây, v.v. Nhưng chúng ta phải xem xét ảnh hưởng của lối sống đối với việc loại bỏ bản sắc văn hóa và sự đa dạng của con người.

Tôi tin rằng con người ngày nay - như những người sống trước chúng ta - có nhu cầu hiện sinh là được ở trong các nhóm tồn tại theo thời gian. Các nhóm như gia đình, khu phố, nhóm sở thích, đồng nghiệp tại nơi làm việc, đội thể thao, câu lạc bộ hoặc đối thủ cạnh tranh trong một trận đấu là những trung gian cần thiết giữa cá nhân và xã hội. Thể thao truyền thống bảo tồn cơ hội tham gia vào các khía cạnh của sự tương tác cộng đồng. Trong mỗi trò chơi, mỗi điệu nhảy, mỗi trận đấu vật, mỗi chuyến đi bộ đường dài, lời nói và cử chỉ mang lại sự tương tác thực sự trong cuộc sống.

Các môn thể thao truyền thống của quá khứ còn tồn tại trong các nền văn hóa khu vực đa dạng trên thế giới có cơ hội tồn tại và góp phần vào chất lượng cuộc sống hiện đại?

Trong sự hồi sinh của các trò chơi và thể thao bản địa, các Lễ hội Thế giới về thể thao truyền thống đang đóng một vai trò quan trọng. Các môn thể thao truyền thống dân tộc và khu vực đang ngày càng thu hút sự quan tâm của quốc tế và toàn cầu. Có những ví dụ nổi bật: Đua thuyền rồng giờ đã có giải vô địch

quốc tế. Capoeira có một tổ chức thế giới làm nền tảng. Kéo co, Lacrosse và Cầu mây đều có liên đoàn và giải vô địch liên quốc gia.

Zurkaneh là một môn thể thao có tuổi đời hơn 2000 năm về sức mạnh, nhịp điệu và thể chất. Dựa trên nền văn hóa Hồi giáo Schiite của Iran, Zurkaneh đã có liên đoàn quốc tế và do đó lan tỏa ra các vùng lãnh thổ khác. Điều đáng chú ý nữa là việc Zurkaneh đã có sự tham gia của phụ nữ, những người đã bị cấm khỏi môn thể thao này trong suốt hai nghìn năm.

Toàn cầu hóa các loại hình thể thao truyền thống, khu vực là việc không có gì mới. Suy cho cùng, tất cả các môn thể thao châu Âu, Bắc Mỹ góp mặt trong Thế vận hội, đều khởi nguồn từ các môn thể thao dân tộc. Chúng ta có thể xem xét tất cả các biến thể của Võ thuật châu Á tìm thấy những môn đồ của họ ở châu Âu và châu Mỹ. Chúng ta cùng tìm hiểu về sự giao thoa của các bộ môn đấu vật, diễn ra giữa Iceland và quần đảo Canary. Chúng ta thấy cách những người di cư Ireland mang hurling đến Bắc Mỹ như thế nào. Và chúng ta có thể thấy rằng Tango đã có một thời kỳ phục hưng ở Phần Lan và Estonia, rất xa khỏi các tỉnh của vùng Andalusia.

Khả năng tiến hành các môn thể thao truyền thống trong khuôn khổ các quy tắc được quốc tế chấp nhận cho phép các hình thức thể thao này có tính thẩm thấu. Capoeira có thể được kết hợp với thể dục nhịp điệu và các giải đấu sẽ được thành lập. Các giáo viên võ thuật đến từ Trung Quốc làm việc tại Canada, các đội Lacrosse của Canada được mời sang biểu diễn và giảng dạy tại Hàn Quốc. Những người chơi quăng gổ Scotland phát hiện ra rằng họ làm điều tương tự ở Hungary và điều đó trở

thành lý do cho một cuộc trao đổi và có thể dẫn đến một hệ thống quy tắc thích ứng giữa các bên.

Trong khi truyền hình thông thường tập trung vào một số môn thể thao cạnh tranh, độc quyền, thì các chương trình tin tức lại đang khám phá sức hấp dẫn trực quan của các môn thể thao dân tộc. Khi kênh truyền hình văn hóa Arte được Pháp và Đức phát sóng chiếu các môn thể thao sức mạnh của xứ Basque hoặc Bastani của Iran và chương trình của Mỹ “Ushuaia” hay kênh “Discovery” trình chiếu Giải chạy Tarahumara và chương trình SWRF của Đài phát sóng Tây Nam chiếu Hurling Ireland, họ không chỉ phục vụ cho những người xem quan tâm đến khám phá văn hóa, họ cũng có thể kích thích chơi thử các môn thể thao truyền thống như vậy và gọi ra các hình thức cạnh tranh ở lục địa khác.

Và kết quả là?

Các cuộc đua thuyền rồng trên hồ Maschsee ở Đức trông khá khác so với các cuộc đua ở Hồng Kông: những con thuyền được loại bỏ tất cả các yếu tố trang trí, những người chèo thuyền mặc đồ thể thao và không còn mặc trang phục dân tộc. Tất nhiên, một phần tính chất của môn thể thao đã thay đổi, nhưng bản chất môn thể thao này được lưu lại để tồn tại liên tục!

Điều làm cho một môn thể thao truyền thống và khu vực đủ tiêu chuẩn trở thành môn thể thao cho mọi người là nguyên tắc hòa nhập, được áp dụng cho một loạt các hoạt động tiềm năng. Bất kỳ môn thể thao dân tộc nào không gây hại cho sức khỏe, không yêu cầu trình độ chuyên môn cao hoặc kinh tế dồi dào đều có thể là môn thể thao cho mọi người.

Xem một môn thể thao trong điều kiện bắt buộc phải bao gồm giải quyết một vấn đề và tạo ra hai thay đổi lớn. Vấn đề cần giải quyết: tham gia là quyền của tất cả mọi người quan tâm đến hoạt động. Tuy nhiên, về mặt logic, điều này có thể dẫn đến việc bao gồm những người trước đây bị loại trừ, như phụ nữ trong một số hoạt động truyền thống của nam giới và ngược lại. Đó là thay đổi lớn đầu tiên. Và nó chuyển một trò chơi, điệu nhảy, hay môn thể thao dân tộc đến một địa điểm nước ngoài, tới một cấu trúc văn hóa hoàn toàn khác biệt. Đây là thay đổi lớn thứ hai được tạo ra bởi việc áp dụng các môn thể thao truyền thống.

Mặt khác, sự kết hợp giữa bảo vệ, tái khám phá, phát triển các môn thể thao truyền thống và mặt khác là phát triển thể thao cho mọi người có một kết quả rõ ràng là: về cơ bản, cả hai đều đang thay đổi. Ở đây kết quả có thể không khác biệt như trong thể thao thành tích cao nhưng dù sao nó cũng rất quan trọng.

Sự di cư của các hoạt động thể thao từ nơi này sang nơi khác trên thế giới không chỉ giới hạn ở các môn thể thao mang tính cạnh tranh mà bao gồm các hoạt động giải trí, tập luyện hướng đến sức khỏe, tinh thần và biểu diễn thẩm mỹ.

Truyền hình thể thao hàng đầu đã đóng một vai trò trong các trò chơi truyền thống, tạo ra khả năng du lịch và sự tham gia của công chúng quan tâm: du khách châu Âu đến Hoa Kỳ đã mang điệu nhảy Square Dance và trò chơi ném móng ngựa trở về nhà, du khách đến Ấn Độ tập Yoga, và môn đua chó kéo xe trượt tuyết đường dài từ Alaska đến Bavaria đã được nâng cao bởi một trải nghiệm du lịch. Một công dân Uruguay hoặc Argentina từng nhảy Tango tại Rio de la Plata có thể thắc mắc

về sự khác biệt trong điệu nhảy này khi ở Helsinki hoặc Bratislava. Chó Huskies ở Bavaria kéo xe trượt có bánh xe có thể làm kinh ngạc một người Alaska, và, một lớp học Yoga ở một tỉnh tại Thụy Điển khiến một du khách đến từ Mumbai ngạc nhiên. Việc tập luyện các môn thể thao dân tộc và trò chơi truyền thống khác xa về nguồn gốc địa lý và văn hóa gây ra những thay đổi về ý nghĩa và thực tiễn.

Câu hỏi thứ ba là: Liệu sự toàn cầu hóa của một môn thể thao truyền thống loại trừ hay hỗ trợ phát triển các đặc tính của thể thao cho mọi người?

Số lượng người tập luyện thể thao trên thế giới đóng góp vào sự phát triển của một môn thể thao khu vực trước đây. Sự thay đổi có thể dẫn đến tổn thất khi sự đa dạng và các biến thể sáng tạo văn hóa thay đổi. Nhưng mục tiêu của thể thao cho mọi người không cho phép tách biệt các môn thể thao bản địa với thế giới và khiến cho các môn thể thao này chỉ mang tính chất trung bày. Các phát triển chương trình thể thao cho mọi người cần hiểu, công nhận và ủng hộ sự đa dạng trong khu vực và quốc tế của các trò chơi, điệu nhảy, các môn thể thao và bối cảnh của chúng với phong tục và trang phục, tôn giáo, văn hóa và âm nhạc ở bất cứ đâu và bất cứ khi nào chúng được thể hiện và tôn vinh như một bản sắc cụ thể.

Câu hỏi thứ tư của chúng ta là điều gì sẽ xảy ra khi một hoạt động truyền thống bị tách ra khỏi bối cảnh tình huống, nghi lễ, tâm linh và trở thành một hoạt động thể chất?

Lợi nhuận thu được có nhiều hơn thua lỗ không? Câu trả lời chỉ có thể được đưa ra từ quan điểm của bảo tồn văn hóa hoặc nhà quảng bá chương trình thể thao cho mọi người. Theo quan

điểm của nhà quảng bá thể thao cho mọi người, lợi ích thu được sẽ đáng chú ý. Theo quan điểm của nhà bảo tồn, thiệt hại đang chiếm ưu thế.

Điều này đẩy chúng ta tới một nghịch lý: chúng ta muốn hỗ trợ bản sắc khu vực và di sản văn hóa, đồng thời tìm ra một phương tiện hiện đại và phù hợp cho bản sắc đó. Sự thống trị của thể thao trong bối cảnh lịch sử văn hóa xã hội được nâng cao trong quá trình phát huy những truyền thống này trong môi trường của các chương trình thể thao cho mọi người. Trong điều kiện xã hội đang thay đổi, chúng ta không thể có cả hai: sự bảo tồn nguyên vẹn quá khứ và sự hòa nhập được hứa hẹn trong thế giới thể thao hiện đại.

Điều này được thể hiện ở việc ngày càng có nhiều môn thể thao trong nền văn hóa thể thao trong tương lai. Các định nghĩa bảo thủ về thể thao có thể bị bỏ lại và các bối cảnh mới được khám phá với lợi ích của một quá trình mở và đổi mới văn hóa. Một số ví dụ:

1. Biểu diễn thẩm mỹ và chiến đấu không hề mâu thuẫn: chúng có thể kết hợp với nhau giống như ở Capoeira.

2. Sức bền hiếm khí và sức mạnh cơ bắp không loại trừ nhau như có thể thấy trong chạy đua vác gỗ Canelas trong các bộ lạc Brazil.

3. Tập luyện sức mạnh không chỉ giới hạn trong các bài tập lên xuống theo trọng lượng tuyến tính mà có thể ở dạng chuyển động xoay tròn như trong các bài tập Bastani của Iran.

Sự giao thoa giữa các trò chơi trong quá khứ với các môn thể thao ngày nay có thể vượt xa sự biến mất của bối cảnh văn hóa để tương tác sáng tạo.

Chúng ta đi đến câu hỏi phức tạp thứ năm: Liệu các môn thể thao dân tộc có thể giữ được tầm quan trọng của chúng với vai trò là một đối trọng với toàn cầu hóa khi chúng được lan tỏa ra bên ngoài quê hương chúng? Và liệu chúng có còn toàn vẹn không?

Khi bị tước bỏ bối cảnh văn hóa xã hội và được tích hợp vào các khái niệm giáo dục hoặc giải trí, các môn thể thao dân tộc mất đi những phần thiết yếu của tính toàn vẹn. Họ giữ tên và các phẩm chất động học chính và như trong trường hợp của một số môn võ thuật, họ nỗ lực duy trì các ý nghĩa đạo đức. Nhưng chúng được tập luyện ở một thời điểm khác, trên những cơ sở khác nhau, thường với những thiết bị khác nhau và được tập luyện bởi những người thuộc một nền văn hóa và xã hội hóa khác nhau.

Có thể nào việc chấp nhận toàn cầu hóa là giải pháp cho sự sống còn? Có lẽ vậy. TAFISA đã thực hiện một bước đi quyết định khi đưa các trò chơi và môn thể thao từ mọi nơi trên thế giới đến với Lễ hội Thế giới đầu tiên ở Bonn, Đức. Lễ hội này cho phép toàn cầu hóa tính khu vực của các môn thể thao dân tộc.

Sự quan sát không bị can thiệp. Tại Hanover tại EXPO 2000, những người da đỏ gốc Mexico thuộc bộ lạc gốc Maya thay vì thực hiện hành trình chạy vác gỗ 150 km trên những ngọn đồi của quê hương mình thì giờ họ lại chạy trên đường nhựa của một thành phố phương Tây.

Nếu không có sự chuyển đổi từ khu vực sang toàn cầu, UNESCO sẽ không nhận thức và đồng ý trong việc công nhận di sản văn hóa thế giới các môn thể thao dân tộc.

***Thanh Hiền – Hồng Anh biên dịch theo:
Tafisa Magazine***

BILLIARD – TỪ MỘT MÔN THỂ THAO TRUYỀN THỐNG TỚI DI SẢN VĂN HÓA HIỆN ĐẠI

Billiard là một môn thể thao truyền thống được phát triển cách đây hơn 3000 năm như một môn thể thao chơi trên sàn, tương tự như croquet, được phổ biến ở châu Âu thời Trung cổ, và do hậu quả của Tòa án dị giáo, đã trở thành một môn thể thao trên bàn bí mật. Ngày nay, billiard có tất cả sự hài hòa của một môn thể thao truyền thống trải dài các vùng miền, văn hóa dân tộc và đòi hỏi kỹ năng cao về tinh thần và thể chất. Billiard là một ví dụ về sự tiến hóa theo thời gian của một môn thể thao truyền thống của tổ tiên, nay đã trở thành một bộ môn phổ biến toàn cầu.

Không ai biết rõ nguồn gốc chính xác của môn billiard. Các nhà nghiên cứu đã cố gắng giải mã bí ẩn mà không thành công, nhưng chắc chắn rằng, ngày nay billiard là một môn thể thao được phổ biến rộng rãi, có nguồn gốc cổ xưa. Môn thể thao này, dưới nhiều hình thức khác nhau, đã được chơi bởi các vị vua, hoàng đế, giáo hoàng, quý tộc và dân thường, tổng thống, quý tộc, nhạc sĩ, quý bà, quý ông và tất cả các nhân vật và thành viên của mọi ngành nghề, chủng tộc, tín ngưỡng và tuổi tác...

Nguồn gốc của Billiard

Một khám phá về khảo cổ học khiến mọi người phải nghĩ tới các môn thể thao và vai trò của thể thao trong các nền văn hóa cổ đại. Trong cuộc khai quật một ngôi mộ trẻ em ở Ai Cập có

niên đại từ năm 3300 trước Công nguyên, người ta đã phát hiện ra một bộ skittles hoàn chỉnh, tương tự như môn thể thao của Anh gồm 9 con ky, được chơi với một chiếc đĩa hoặc một quả bóng. Hệ thống thú vị về vẻ đẹp cũng như ý nghĩa của nó. Mỗi món - 9 con ky, 4 quả bóng và 3 thanh tạo thành một vòm, được đánh bóng bằng đá cẩm thạch hoặc bằng đá tốt là sản phẩm của một nhà điêu khắc lão luyện.

Trong một trích đoạn của Sử thi Odyssey, khoảng 3000 năm trước, Homer cho chúng ta những gợi ý về tiền lệ khác. Ông đề cập đến 5 người vui vẻ chơi trò chơi “Birilli” có thể được coi là tổ tiên của bida. Cũng tương tự như vậy: trong một chiếc bình được chạm khắc bởi các họa sĩ Athens, những người trẻ tuổi cầm những cây gậy dài và cong và đẩy một quả bóng.

Về mặt logic, Billiard có bắt nguồn là môn thể thao chơi trên cỏ. Các tàn tích được phát hiện và các chữ tượng hình được tìm thấy đưa ra một số câu trả lời khả thi: Trò chơi “Palo y bola”, một trò chơi trên bãi cỏ, được thể hiện trong những ngôi mộ được xây dựng cách đây 3000 năm, cho thấy các loại món đồ trong bản vẽ được sử dụng trong môn thể thao.

Những hình ảnh này có minh họa cho việc luyện tập một “môn thể thao” không? Nhiều tác giả cho rằng không rõ đó là một môn thể thao, và lập luận rằng các hoạt động được nêu tên có thể mang tính tôn giáo hoặc xã hội. Điều rõ ràng là cách người Hy Lạp và Ai Cập cổ đại đã sử dụng như gậy công cụ, quả bóng và các món đồ khác trong một số hoạt động tích hợp. Những công cụ đó tương tự như những công cụ được sử dụng bởi các quý tộc trong các môn thể thao dã chiến từ thế kỷ thứ XVI.

Có một số người khẳng định rằng vào thế kỷ IV, Anarcasis, một nhà triết học cổ đại đến từ Escitia, ở khu vực châu Á, nổi tiếng với châm ngôn và những câu chuyện của mình, đưa ra mô tả về một môn thể thao trong nhật ký của ông về Hy Lạp cổ đại, theo câu chuyện của ông, đó là nơi mọi người thường chơi "carambola" trên sàn nhà.

Trong cuốn sách "Bida hiện đại" của Mỹ xuất bản năm 1884, H.W. Collender kể rằng Catkire Ore (Conn Cetchathach) Vua của Ireland, nổi tiếng vì đã để lại di sản một trò chơi gồm 55 quả bóng làm bằng đồng và gỗ, với vòm và vò được làm bằng cùng vật liệu vào thế kỷ II.

Một số nhà sử học khẳng định rằng Billiard là một môn thể thao giải trí của người Hy Lạp và La Mã. Một ví dụ về điều này là Horacio (65 - 8 TCN), một nhà thơ Latinh sinh ra ở Venosa, lúc sinh thời đã viết một bài ca ngợi cho môn thể thao. Nerón (38-68) cũng có hứng thú với một trò chơi tương tự như billiard.

Edwin Kentfield, trong cuốn sách "Kenfield at the billiard" (1839), khẳng định rằng môn thể thao này, ít nhất, phải từ thời trận hải chiến Actium ở Hy Lạp, nổi tiếng với sự thất bại của hoàng đế Marco Antonio trước Octavio, năm 31 TCN. Thật vậy, Cleopatra (69-30 TCN) là một người rất hâm mộ môn thể thao trên sàn nguyên thủy này. Những chiếc gậy được sử dụng tương tự như những chiếc gậy ngày nay được sử dụng để chơi golf.

Môn Billiard chúng ta biết ngày nay bắt nguồn từ môn thể thao trên sàn như Arpasto của người Hy Lạp, "Calcio" hoặc "Calcium" từ Ý, "Chueca" từ Tây Ban Nha, "Mallo" của Tây Ban Nha và Pháp, "Bandy" từ tiếng Anh và Scandinavi, và tương tự như các môn thể thao khác, như croquet, bowling

hoặc tricks. Người Anh đã phát triển một môn thể thao tương tự như croquet bắt nguồn từ môn thể thao cũ của Pháp “Cilie-Maille” hoặc “Biliamaglio” ở Ý. Môn thể thao này được chơi với gậy hoặc “cayados” bằng gỗ, những quả bóng bằng gỗ có đường kính 10cm và cầu môn hình vòm trên sàn, bên trong một mặt phẳng được bao quanh bằng cây gai dầu.

Tất cả những điều này đưa chúng ta đến kết luận rằng có những liên kết không thể phủ nhận từ lịch sử sơ khai trong quá trình phát triển của môn thể thao. Nguồn gốc của Billiard là ở châu Âu. Cuốn sách “Compleat Gangster” của Charles Cotton, xuất bản năm 1674. nói rằng billiard là một trò chơi “đẳng cấp hơn, sạch sẽ và thông minh hơn”, được chơi đầu tiên ở Ý. Tuy nhiên, trong một trang khác của cùng một văn bản, ông cũng đề cập đến Tây Ban Nha là nơi sinh của billiard. Các tác giả khác cho rằng billiard có nguồn gốc từ các môn thể thao trên bàn chơi với bóng như Trung Quốc, Ba Tư, Ý hoặc Tây Ban Nha; tuy nhiên, điều được chấp nhận nhiều hơn là nó được bắt nguồn từ Pháp, một phiên bản của trò chơi trên bàn được chơi bên trong bản mô phỏng một môn thể thao trên bãi cỏ tương tự như bóng rổ.

Pháp đã tiếp nhận và biến đổi môn thể thao, biến nó thành một phần của văn hóa Pháp, khiến nó có thể chơi được trong nhà trên bàn. Do đó, nó trở nên nổi tiếng khắp Tây Âu.

Tính hiện đại

Ngày nay, Billiard hiện đại không chỉ được chơi để giải trí mà còn trong các giải vô địch địa phương, khu vực, quốc tế và toàn thế giới. Cuối cùng, trong cuộc họp lần thứ 105 của Ủy ban Olympic Quốc tế (IOC) ở Atlanta, nó đã được nâng nó lên một hạng mục mới của các môn thể thao Olympic.

IOC công nhận môn thể thao Billiard và các quy tắc tiêu chuẩn cho các giải đấu. Các quy tắc này được áp dụng cho những người đoạt huy chương vàng và bạc. Tuy nhiên, việc chuyển đổi môn billiard thành môn thi đấu Olympic dường như sẽ khó xảy ra trong tương lai gần vì không có tổ chức nào có đủ sức mạnh đứng đầu bộ môn này. Thế kỷ XXI đi kèm với sự phổ biến rộng lớn của kiến thức kỹ thuật và các phương pháp mới để học môn thể thao (với nghe nhìn, đa phương tiện và trình mô phỏng), hỗ trợ nhiều hơn và phạm vi phủ sóng của các phương tiện truyền thông rộng lớn. Tất cả những yếu tố này sẽ thúc đẩy sự chấp nhận, tôn trọng và sự công nhận xứng đáng trên toàn thế giới đối với môn thể thao này.

Niềm đam mê billiard đã được lan tỏa; môn thể thao đã đạt được độ chín. Nó phổ biến tới mọi trình độ dân trí và làm say mê nhiều người. Đây là một môn thể thao có tính kỷ luật cao mà trong suốt 600 năm qua đã phát triển không giống bất cứ môn thể thao nào khác, góp phần vào các hoạt động thể thao ngày nay.

Hồng Vân biên dịch theo: Tafisa Magazine

TỪ NHẢY DÂY TRUYỀN THỐNG ĐẾN NHẢY DÂY HIỆN ĐẠI

Lịch sử môn nhảy dây

Nhảy dây là một trong những hoạt động thể chất mà tôi học thành thạo khi còn nhỏ. Tôi vẫn còn giữ một sợi dây nhảy nhỏ trông rất bình thường có màu xám xịt vẫn tồn tại từ thời đó. Tôi không theo dõi rõ ràng bất kỳ chi tiết nào của trò nhảy dây ở các quốc gia và lục địa khác nhau, nhưng nghiên cứu ban đầu tiết lộ rằng nhảy dây đã và đang là một trò tiêu khiển phổ biến ở nhiều thời kỳ và nền văn hóa khác nhau.

Người ta đồn rằng trong thời cổ đại Hy Lạp, nhảy dây được luyện tập như một bài tập thể dục (Diem, 1971, quyển 1, trang 152). Các cô gái Sparta đã nhảy lên đến hàng nghìn lần. Ở Polynesia, trên đảo Tonga, các bài tập, cuộc thi khác nhau với dây nhảy dài ngắn rất phổ biến với các cô gái. Mặc dù vậy, các chàng trai cũng tham gia vào trò chơi này. Ở Hàn Quốc, nhảy dây là trò chơi của con trai (Diem, 1971, tập 1, trang 414). Tương tự như vậy, trong một cuốn sách có tên “Trò chơi trẻ em thích thú”, được xuất bản bởi Catsen ở Zurich vào năm 1657, có bức tranh minh họa về một cậu bé đang nhảy với một sợi dây. Văn bản kèm theo hình minh họa chỉ ra rằng nhảy dây dạy trẻ em nhịp điệu. Trong tiếng Đức thế kỷ 17, văn bản giải thích: “Người nhảy dây dạy cách để ý đến thời gian, cẩn thận kéo lỗ díp này”.

Nhảy dây cũng được các nhà từ thiện đánh giá cao, đặc biệt là GutsMuths. Tác phẩm “Thế dục cho thanh thiếu niên”, xuất bản năm 1793, được coi là một trong những ấn phẩm quan trọng nhất về chủ đề bài tập thể chất. Ấn phẩm được dịch sang nhiều ngôn ngữ, nó trở nên phổ biến trên toàn châu Âu. Tuy nhiên, giới trẻ chỉ đơn thuần được gọi là “nam thanh niên”, các cô gái hoàn toàn bị cấm thể dục. GutsMuths đã dành hẳn một chương để nói về “Khiêu vũ với dây thừng và vòng”.

Đối với GutsMuths, nhảy dây có tầm quan trọng rất lớn về các phương pháp và các khoá huấn luyện. Trong khi chạy và nhảy thì việc phải khiêu vũ với một sợi dây tạo nên trở ngại, cùng với nhu cầu sử dụng toàn bộ cơ thể góp phần cải thiện kỹ năng biểu diễn. Bài tập với dây mang đến vô vàn lợi ích: một con mắt tốt, đúng nhịp, phong cách trang trí đỉnh đạc. GutsMuths mô tả nhiều bài tập, bao gồm cả bài tập gấp đôi và gấp ba, nhảy theo chỉ huy và các cuộc thi tốc độ.

Trong cuốn sách “Deutsche Turnkunst” của Jahn và Eiselen (“Thế dục dụng cụ Đức”) đăng vào năm 1816, có những mô tả về các động tác gắng sức với một sợi dây ngắn: nhảy khi khoanh tay, khi đi bộ hoặc chạy,... cũng như với dây thừng dài: kỹ thuật khác nhau giữa đi bộ và nhảy qua dây. Trong hướng dẫn về cách thiết lập phòng tập có chỉ định một khu vực riêng để nhảy dây và danh sách các dụng cụ cần thiết bao gồm dây nhảy ngắn và dài. Vì vậy, vị trí của nhảy dây rất vững chắc trong quy chuẩn các bài tập được triển khai bởi phòng tập thể dục. Trong thời kỳ phục dựng sau thất bại của Napoléon, các mục tiêu chính trị của phe thể dục dụng cụ không còn được xem trọng, năm 1820, tập thể dục dụng cụ bị cấm, trong đó có Phổ.

Tuy nhiên, vì quan tâm đến sức khỏe của những người trẻ tuổi, các khóa học thể dục dụng cụ vẫn tiếp tục được triển khai ở Đức. Sức khỏe là một lý do khiến “phái yếu” tìm đến với mong muốn hưởng đặc quyền rèn luyện thể chất. Phương châm của môn thể dục dành cho trẻ em gái là: "Ngẩng đầu, hạ chân, khép chân" nên môn nhảy dây được tuyên bố là đặc biệt phù hợp với trẻ em gái vì nó không vi phạm các quy tắc mỹ quan, không quá vất vả cũng không nguy hiểm.

Vào những năm 1840, thể dục đã trở thành một môn học tại các trường học của Đức, trước hết là tại các trường nam sinh. Nhưng phải đến gần nửa thế kỷ sau, thể dục dụng cụ mới được đưa vào giảng dạy ở tất cả các trường học. Ngay từ đầu, nhảy dây đã dành cho cả trẻ em gái và trẻ em trai. Một khảo sát ngắn gọn về các bài tập với dây cũng được đưa ra trong “Bách khoa toàn thư” nổi tiếng của Euler (1895, tập 2, trang 732). Lion, tác giả của bài báo, đã xuất bản một chuyên khảo về động tác phụ, trong đó ông khuyến nghị - bên cạnh các bài tập được mô tả bởi GutsMuths - các loại nhảy và các bài tập thể dục như thực hiện động tác lộn người về phía trước. Trong bài báo của mình, Lion nhận xét: “Số lượng bài tập được tập hợp lại theo cách này hầu như không thể thực hành”.

Nhảy dây cũng được đề cập đến trong nhiều bản tóm tắt về trò chơi xuất bản kể từ năm 1860 và ngày càng liên quan đến “phong trào trò chơi vận động” nổi lên ở Đức kể từ năm 1880 trở đi. Trò chơi vận động là một “sáng kiến của những người dân” với mục đích quảng bá các trò chơi của trẻ em. Nó xuất phát từ mối quan tâm về sự suy giảm sức khỏe của quốc gia được ghi nhận trong số lượng tân binh phù hợp (hoặc không đủ) để thực hiện nghĩa vụ

quân sự. Trong thời đại chủ nghĩa dân tộc lan rộng, sức mạnh quốc gia suy giảm là mối đe dọa đối với tương lai của đất nước. Năm 1891, Ủy ban trung ương về đại hội thể thao thanh thiếu niên của quốc gia ra đời với mục đích hỗ trợ việc xây dựng sân chơi, ban hành luật chơi và tổ chức các trò chơi vào buổi xế chiều và vào các dịp lễ hội. Theo đúng phương châm “Kẻ mạnh sinh ra từ kẻ mạnh”, các cô gái đã tham gia phong trào trò chơi vận động (Pfister 1982). Nhảy dây được đề cập đến trong hai cuốn sách của Kloss là “Thể dục khi giải trí hay trò chơi thú vị cho các bé trai năng động” (Dresden 1861) và trong cuốn trò chơi dành cho trẻ em gái. Ngoài ra còn có “Trò chơi ngoài trời” của Mittenzwey (1884), trong Trapp và cả bản tóm tắt các trò chơi của Pinzke xuất hiện cùng năm.

Trong cuốn sách về trò chơi dành cho con gái của mình, Netsch đề cập nhiều đến môn nhảy dây. Bằng màu sắc sặc sỡ và ngôn ngữ thơ mộng, đã được ông vẽ lên bức tranh sinh động “một khi nắng xuân bắt đầu sưởi ấm lòng người, làm khô đường phố và quảng trường”, các cô gái thoát ra khỏi dây nhảy và “đu chiếc dụng cụ thể dục yêu thích của họ, vòng cung và vòng tròn thay đổi một cách đẹp mắt, nhảy và nhảy với sự nhẹ nhàng duyên dáng” (1895, trang 49-50). Đối với các cô gái, Netsch với dây nhảy và sự tinh tế của tuổi trẻ đồng hành cùng nhau như mùa xuân và thiên nhiên nở rộ. Nhưng anh ấy cũng chỉ ra sự nguy hiểm khi các cô gái “nhảy liên tục cho đến khi họ kiệt sức” hoặc “giậm chân, trong khi đưa cơ thể từ chân này sang chân kia”. Mặc dù vậy, nhảy dây vẫn được nhắc đến với các bé trai, chẳng hạn như trong “Sách minh họa về các trò chơi dành cho bé trai” của Hermann Wagner. Trẻ em trai được

coi là có khả năng “mạnh mẽ hơn” so với trẻ em gái. Họ cũng được cảnh báo về tác hại của việc chơi “quá đà”. Wagner không chỉ đề cập đến nhảy dây “bình thường” mà còn đề cập đến nhảy qua một sợi dây ngang được cố định ở một đầu, cũng như trò chơi gắn thẻ trong đó các chàng trai cố gắng bắt nhau khi nhảy qua dây. Với trẻ em ở nhiều quốc gia khác thì nhảy dây cũng là một trò chơi thường thấy. Nó được mô tả trong các cuốn sách về trò chơi của Anh và Hoa Kỳ, chẳng hạn như trong “Trò chơi cho sân chơi” (1922) của Jessie Bancroft: “Nhảy dây là điều đáng ngưỡng mộ đối với các bé trai và bé gái, kết hợp nhiều kỹ năng với việc rèn luyện sức khỏe...”(Tr. 117). Gomez (1990) mô tả nhảy dây là một trò chơi đường phố ở Colombia. Và tôi đã xem các cô gái nhảy với dây ở Pháp, Síp và Ý ”.

Ở Đức, môn nhảy dây đã tồn tại được sau thời điểm chuyển giao thế kỷ và thậm chí còn có những đôi mới. Trong hệ thống và trường học thể dục khác nhau, ví dụ như ở Medau, dây nhảy được sử dụng như một phần của thiết bị cầm tay. Trong thể dục nhịp điệu hiện đại, các bài tập với dây đã phát triển thành các màn biểu diễn nhào lộn mà không còn liên quan gì đến công dụng ban đầu của dây. Ngoài ra, nhảy dây đã được phát hiện như một môn thể dục có chức năng để rèn luyện tính kiên trì và sự nhanh nhẹn trong một số loại hình thể thao như quyền anh.

Khi khảo sát sự phát triển của môn nhảy dây, điều khiến người ta kinh ngạc là sự đa dạng và linh hoạt của nó. Nhảy dây luôn là trò chơi của trẻ em, nhưng nó cũng là một phần không thể thiếu của thể dục nhịp điệu và huấn luyện quyền anh. Nhảy ở trường học, trên đường phố, nam sinh cũng như nữ sinh, ở nhiều thời đại và nền văn hóa.

Điều cũng khiến người ta phải chú ý là thực tế là môn nhảy dây vẫn chưa được “cải tiến” vào đầu thế kỷ này, vào thời điểm mà môn thể thao bắt đầu cuộc hành quân qua Đức, qua toàn bộ Châu Âu và Bắc Mỹ. Tất nhiên, người nhảy có thể đã cố gắng tăng số lần nhảy hoặc lượt của sợi dây, cũng như làm cho các bước nhảy trở nên phức tạp hơn bao giờ hết. Tuy vậy, nhảy dây vẫn là một hoạt động giải trí hoặc một hình thức tập luyện thể dục. Nó không bao giờ trở thành một môn thể thao cạnh tranh, thiên về hiệu suất.

Nhảy dây ngày nay

Vào khoảng 1970, môn nhảy dây rất được yêu thích tại Hoa Kỳ. Hiệp hội Tim mạch Hoa Kỳ bắt đầu khuyến khích trẻ em và thanh thiếu niên tham gia nhảy dây để tăng cường tim và tuần hoàn. Ngoài ra, lực lượng công an và nhân viên công tác xã hội đã sử dụng các thủ pháp bằng dây dài để chiếm giữ và xã hội hóa lại những thanh niên có vấn đề tại các xóm “đen”. Trong các chiến dịch chống ma túy, phương châm “Dây nhảy tốt hơn thuốc mê” đã được sử dụng để khuyến khích thanh thiếu niên tránh xa ma túy và rèn luyện cơ thể.

Vì vậy, môn nhảy dây đã được trẻ em và thanh thiếu niên chơi với sự nhiệt huyết ngày càng tăng trên đường phố. Ngày càng có nhiều phát minh hoặc tái phát minh các biến thể của nhảy dây. Nhảy theo nhịp điệu, theo nhịp trên sàn nhảy. Chất lượng dây được cải thiện. Một hình ảnh chuyển động mới đã ra đời. Nhảy dây có lượng người hâm mộ lớn ở các khu vực khác nhau trên thế giới như Nhật Bản, Hiệp hội Double-Dutch (liên đoàn nhảy với dây dài tại Hà Lan) đã được thành lập. Liên đoàn nhảy dây thế giới (WRSF) ra đời nhưng sau đó lại giải tán,

nhưng vẫn có nhiều liên đoàn nhảy dây khác nhau ở cấp quốc gia và quốc tế. Tại Đức, nhảy dây được giám sát bởi DTB (Liên đoàn Thể dục Đức), hiệp hội thanh niên của liên đoàn (Turnerjugend), cũng như các Hiệp hội Thể dục khu vực, đặc biệt là các hiệp hội ở Rhineland Palatinate, Bavaria và Swabia (<http://www.ropeskip-ping-dtb.de>).

Ngày nay môn nhảy dây đã được tổ chức luyện tập tại khoảng 4.500 câu lạc bộ và trường học ở Đức. Ngoài ra, còn có một số trung tâm thể dục. Năm 2004, Liên đoàn Thể dục Đức thành lập một ủy ban về môn nhảy dây và kể từ đó việc tổ chức giải vô địch Đức thuộc về liên đoàn. Tại Hoa Kỳ môn trượt tuyết được tổ chức bởi Liên đoàn Nhảy dây Hoa Kỳ (USAJR), đây một sự hợp nhất của hai liên đoàn cũ được thành lập vào năm 1995. Ngoài ra còn có các liên đoàn khu vực và quốc tế: Liên đoàn Châu Âu, Liên đoàn nhảy dây Châu Á và Liên đoàn nhảy dây quốc tế có trụ sở ở Canada.

Nhảy dây ngày nay có gì mới?

Một trong những điểm khác biệt chính giữa nhảy dây hiện đại và truyền thống là sợi dây. Điểm quan trọng là tay cầm thấp, để dây có thể quay vào trong giúp tăng tốc độ và độ chính xác. Do đó, dây được quay ở cổ tay, và chân hầu như không cần phải uốn cong.

Đối với nhảy cá nhân dây được làm bằng sợi nhân tạo. Đối với nhảy đôi thì sử dụng sợi dây làm bằng các ống nhựa mỏng có xâu hạt trên sợi dây. Điều này để giúp có một cú swing thật mượt mà. Còn nhảy theo nhóm thường sử dụng "dây vải" dài. Một bước phát triển mới hơn nữa đó là âm nhạc ngày càng hay, càng hoang dã. Tùy thuộc vào trình độ của đội trưởng mà nhịp

nhANH hơn hay chậm hơn. Mục đích là nhảy nhanh nhất và linh hoạt nhất có thể.

Người hâm mộ dễ dàng khẳng định rằng có sự khác biệt cơ bản giữa các động tác thực hiện trong nhảy hiện đại và nhảy truyền thống. So với cách nhảy truyền thống, bây giờ có nhiều chuyển động hơn: chân tách hoặc bắt chéo bàn chân. Tài liệu về môn nhảy dây từ thế kỷ 19 cho thấy rất nhiều hình thức nhảy nguy hiểm. Tuy nhiên, phải nói rằng nhiều kỹ thuật chuyên nghiệp chỉ có thể thực hiện được với những sợi dây mới.

Ngày nay nhảy dây là một chuỗi liên tiếp của các kỹ thuật từ nhảy cơ bản đơn giản đến nhảy theo cặp và các chuỗi di chuyển phức tạp. Các kỹ thuật lúc đầu được học trong chuyển động chậm, sau đó được thực hiện với nhịp độ ngày càng cao cùng với âm nhạc và kết hợp với các kỹ thuật khác. Khó nhất là các thành viên trong nhóm phải nhảy đồng bộ. Do đó, sự hình thành của môn nhảy dây có thể được nhìn thấy trong việc xây dựng một quy chuẩn cố định các bài tập, sự phát triển của các giai đoạn học tập có phương pháp, đưa ra các biện pháp có hệ thống về huấn luyện cơ bản và nâng cao, xuất bản sách hướng dẫn và giới thiệu các cuộc thi. Các động lực cũng ảnh hưởng của những phát triển này phải được nhìn thấy trong các câu lạc bộ và hiệp hội.

Các cuộc thi nhảy dây vẫn còn là một môn thể thao trẻ, với nhiều hình thức so sánh thành tích đang được thảo luận. Như trong tất cả các môn thể thao mà thành tích không thể được đo bằng cm, gam hay giây, các tiêu chuẩn và tiêu chí đánh giá trước tiên phải được xây dựng. Hiện tại, có nhiều kiểu thi nhảy dây khác nhau: có cuộc thi cá nhân, đồng đội, đôi... Trong các

cuộc thi tốc độ, mục tiêu là càng nhanh càng tốt trong thời gian nhất định. Kỷ lục thế giới trong 30 giây là 188 lần nhảy. Trong cuộc thi “tự do”, người thử thách phải kết hợp nhiều kỹ thuật phức tạp nhất có thể. Các cuộc thi tương tự tồn tại dành cho các cấp. Năm 1991, giải vô địch châu Âu đầu tiên diễn ra ở Ghent. Năm 1999, giải vô địch châu Âu được tổ chức tại Bu-đa-pét. Cũng vào năm 1999 giải vô địch thế giới diễn ra tại St. Louis - quê hương của môn nhảy dây. Năm 2008, giải vô địch thế giới được tổ chức tại Nam Phi.

Vậy thì điều gì khiến môn nhảy dây trở nên hấp dẫn đến vậy? Các lập luận ủng hộ việc khuyến khích nhảy dây và lợi ích sức khỏe mà nó mang lại. Khả năng cải thiện kỹ năng vận động cơ bản và sự phối hợp, tác động tích cực của nó đối với tình trạng thể chất tổng thể. Khả năng vận động nhanh, các khía cạnh xã hội, trường học của sự sáng tạo và sự hấp dẫn của nó đối với khán giả. Chỉ có thể phỏng đoán những điều khiến môn nhảy dây trở nên hấp dẫn đối với những người trẻ tuổi. Nhịp điệu nhanh của âm nhạc, sự đa dạng của các kỹ thuật, cảm giác thành tích nhanh chóng và hình ảnh thời thượng chắc chắn đóng một vai trò quan trọng.

Nhảy dây giúp cải thiện các kỹ năng nhào lộn và sự nhanh nhẹn cũng như thúc đẩy sự sáng tạo thông qua khả năng kết hợp hài hòa và các yếu tố khiêu vũ của nó. Ngoài ra, đây là môn thể thao sức bền đòi hỏi sức mạnh và khả năng chịu đựng - điều thường bị bỏ qua trong nhiều môn thể thao dành cho nữ. Nó thúc đẩy người chơi cải thiện thành tích của họ. Hơn nữa, tất cả mọi người đều có thể tham gia, ngay cả những người có kỹ năng vận động hạn chế và nó không phân biệt tuổi tác hay tỷ

lệ cơ thể. Ai ai cũng có thể học nhảy dây và cải thiện kịp thời các kỹ năng.

Cuối cùng nhưng không kém phần quan trọng, nhảy dây là môn thể thao mà các bé gái cũng có thể chơi được như các bé trai. Từ một trò chơi truyền thống trở thành môn thể thao cho mọi người. Câu chuyện thành công của môn nhảy dây dẫn đến câu hỏi liệu các hoạt động thể chất truyền thống khác có thể trở thành môn thể thao cho tất cả mọi người” hay không? Tại sao và làm thế nào một trò chơi truyền thống phát triển thành một hoạt động thể thao bắt buộc phải tuân theo các nguyên tắc của thể thao hiện đại, tức là phải có biểu diễn, thi đấu, cạnh tranh và phá vỡ các kỷ lục?

Các nguyên tắc này đồng thời là tiêu chí cho sự hình thành của một hoạt động thể chất, nghĩa là các trò chơi truyền thống có thể trở thành thể thao nếu chúng cho phép so sánh và cải thiện thành tích. Một khía cạnh quan trọng liên quan đến sự hấp dẫn của trò chơi là khi những người trẻ đối với trò chơi đó không nhàm chán hay nói cách khác nó bao hàm những thách thức mới chưa từng có. Hơn nữa, nó phải có khả năng tích hợp một cách lý tưởng vào cấu trúc và tổ chức đã có sẵn. Một khía cạnh quan trọng để nó được chấp nhận ở trẻ em và thanh thiếu niên là hình thức tiếp thị hợp thời trang. Môn thể thao này phù hợp với quan điểm của giới trẻ, mang lại cho họ một hình ảnh “ngầu” và giúp họ sống đúng với bản sắc của mình. Các ý tưởng, hoạt động và biểu tượng sẽ chỉ có giá trị nếu chúng có thể liên quan đến thị hiếu của mọi người. Ở Đức, một số người ủng hộ thành lập các “lực lượng” không chính thức để quảng bá môn nhảy dây.

Câu hỏi đặt ra là liệu chúng ta có thực sự cần bất kỳ “môn thể thao” mới nào không và liệu có điểm nào để mở rộng thêm danh sách các hoạt động thể thao giải trí đã được cung cấp hay không.

Có sự đồng thuận chung rằng số lượng các môn thể thao ở các quốc gia công nghiệp giàu có là vô cùng lớn. Ở các thành phố lớn như Berlin dường như có một hoạt động thể thao dành cho mọi sở thích, mọi trình độ, mọi mục đích và mọi túi tiền. Trong các câu lạc bộ, studio thương mại, trường cao đẳng địa phương hoặc thậm chí một mình, mọi người có thể chọn môn thể thao của họ từ danh sách khác nhau, từ chạy bộ đến thái cực quyền và Capoeira.

Vì vậy, các môn thể thao mới cần được phát huy bằng phong trào thể thao cho mọi người nếu chúng đáp ứng các tiêu chí sau: dễ học, phải có ít rủi ro chấn thương, lợi ích sức khỏe phải đáng kể, phải bao gồm các nhóm tuổi khác nhau, trình độ thông thạo khác nhau, cả hai giới đều có thể tham gia, chi phí cho cơ sở vật chất và trang thiết bị phải thấp. Lý tưởng nhất là tất cả mọi người ở mọi nơi đều có thể chơi môn thể thao này. Nếu những tiêu chí này áp dụng cho môn nhảy dây thì môn thể thao mới này đạt điểm rất cao. Có lẽ tất cả chúng ta đều có thể đóng góp vào việc quảng cáo môn thể thao này.

***Hồng Vân – Xuân Nhi biên dịch theo: Tafisa Magazine;
Bourdieu, Pierre: Distinction: a social cri-tique of the
judgment of taste, Cambridge 2004.***

PHILIPPINES

XÂY DỰNG CHƯƠNG TRÌNH THỂ THAO CHO MỌI NGƯỜI DỰA TRÊN NỀN VĂN HÓA VÌ SỨC KHỎE VÀ TRAO QUYỀN CHO NGƯỜI BẢN ĐỊA

Mindanao, cái được gọi là "Vùng đất hứa", là hòn đảo lớn thứ hai trong 7.107. hòn đảo ở Philippines. Nằm ở phần phía nam của đất nước, Mindanao là nơi sinh sống của hơn 18 nhóm hoặc bộ lạc bản địa được người dân địa phương gọi là "Lumads". Với tài nguyên thiên nhiên phong phú và những vùng đất màu mỡ của mình, Mindanao trở thành điểm đến của những người di cư. Người Philippines từ các hòn đảo khác, đặc biệt là từ Luzon và Visayas đến đây làm nơi cư trú của những người theo đạo Thiên chúa, Hồi giáo và người Lumad di cư.

Nền văn hóa đa dạng và đầy màu sắc của cư dân nơi đây đã trở thành điểm thu hút khách du lịch trong và ngoài nước vì họ được thưởng ngoạn nhiều kỳ quan đảo tự nhiên. Tuy nhiên, giữa vẻ đẹp và phần thưởng của thiên nhiên, Mindanao đã trở thành trung tâm của cuộc xung đột vũ trang giữa lực lượng chính phủ và các nhóm ly khai vẫn tiếp tục đấu tranh giành độc lập và quyền tự quyết từ đầu những năm 70.

“Lumad” theo tiếng Visayan có nghĩa là thổ dân hoặc bản địa. Thuật ngữ Visayan dùng để chỉ những người đến từ Quần đảo Visayas. Lumad là thuật ngữ chung được chấp nhận đề cập đến các nhóm hoặc người bản địa không chỉ ở Mindanao mà trên toàn quốc. Ở Mindanao có 18 nhóm bản địa được xác định cụ thể là:

1. Ata	10. Manguwangan
2. Bagobo	11. Manobo
3. Banwaon	12. Mansaka
4. B'laan	13. Subanon
5. Bukidnon	14. Tagakaolo
6. Dibabawon	15. Kalagan
7. Higaonon	16. Tiboli
8. Mamanwa	17. Teduray
9. Mandaya	18. Ubo

Các nhóm này nằm rải rác trên khắp hòn đảo với mỗi nhóm có những đặc điểm và tập quán văn hóa riêng biệt. Nói chung, phương thức sinh sống của họ phát triển xung quanh việc trồng trọt, đánh bắt cá, săn bắn và đức tin vào các vị thần và linh hồn (trong khi một số vẫn theo thuyết vật linh). Với sự xuất hiện của những người định cư theo đạo Thiên chúa từ phía bắc, khá nhiều người dân bản địa đã có thể thích nghi với lối sống của người Cơ đốc giáo. Phần lớn vẫn sống ở những nơi ở truyền thống và lưu giữ những phong tục tập quán văn hóa phong phú của họ. Các lễ hội văn hóa giới thiệu các bài hát, bản nhạc, điệu múa, thể thao và trò chơi truyền thống tương ứng tiếp tục tạo nên sự hào hứng và say mê cho cả du khách trong và ngoài nước.

Tuy nhiên, những vấn đề chính mà người Lumads của Mindanao quan tâm là: giáo dục, y tế, sự nghèo đói và sự chấp nhận của xã hội, quyền sở hữu đất đai, quyền tự quyết và xung đột vũ trang. Mặc dù cũng có các chương trình và dịch vụ do chính phủ khởi xướng và cung cấp để giải quyết những vấn đề này, nhưng vẫn còn nhiều việc phải làm để đảm bảo cho người dân Mindanao và Philippines được tạo cơ hội bình đẳng để phát triển đồng thời bảo tồn di sản văn hóa phong phú của các dân tộc này.

Chương trình Thể thao cho mọi người là công cụ thúc đẩy sự phồn thịnh và trao quyền cho người dân bản địa.

Sức mạnh và sự tiến bộ của một quốc gia phụ thuộc vào sức khỏe và năng suất lao động của người dân. Việc thúc đẩy và phát triển lớp công dân khỏe mạnh, phù hợp và mạnh mẽ có thể đạt được bằng cách tạo cơ hội cho các cá nhân tham gia vào các hoạt động thể dục thể thao lành mạnh không chỉ cho đại đa số mà bao gồm cả các dân tộc thiểu số.

Khái niệm thể thao cho mọi người thực sự là một chương trình hòa nhập không phân biệt đối xử với những người khác nhau về lợi ích trong việc tham gia thể thao và các hoạt động thể chất. Nó phải tạo cơ hội và khả năng tiếp cận lớn hơn cho sự tham gia của tất cả mọi người và đáp ứng được những nhu cầu và lợi ích của những người mà nó phục vụ, bao gồm cả người bản địa. Thể thao cho mọi người nên bao gồm các hoạt động thể chất phổ biến lâu đời giữa các dân tộc bản địa, bao gồm các trò chơi, các môn thể thao, điệu nhảy và các nghi lễ của họ.

Một chương trình thể thao cho mọi người dựa trên nền tảng văn hóa là chìa khóa trong việc thúc đẩy sự phồn thịnh và nâng

cao vị thế cho người dân bản địa của Mindanao, thúc đẩy bản sắc văn hóa. Việc bảo tồn và truyền bá các trò chơi và thể thao bản địa là một phần của di sản văn hóa dân tộc vì nó công nhận sự độc đáo của người bản địa cũng như những đóng góp của họ cho xã hội. Chương trình thể thao cho mọi người thành công và phù hợp với đời sống văn hóa cũng đòi hỏi sự tham gia tích cực trong quá trình lãnh đạo.

Xây dựng chương trình thể thao cho mọi người trên nền tảng văn hóa cho người dân bản địa của Mindanao

Bước 1. Hiểu biết về con người và văn hóa

Hiểu con người và văn hóa của họ là điều kiện tiên quyết trong việc xác định nhu cầu, lợi ích cũng như xây dựng các chương trình và các hoạt động phù hợp, thích ứng với văn hóa và cách sống của họ. Phát triển chương trình thể thao cho mọi người trên nền tảng văn hóa đòi hỏi phải nghiên cứu sâu về tín ngưỡng và tập quán của những tộc người bản địa. Điều đó có thể dễ dàng có được thông qua nghiên cứu khi hòa mình vào cuộc sống và quan sát thực tế trong cộng đồng.

Bước 2. Hợp tác với cộng đồng và các nhà lãnh đạo của cộng đồng

Sự tham gia của cả cộng đồng và mối quan hệ đối tác với các nhà lãnh đạo của cộng đồng đó là những thành tố quan trọng trong việc xây dựng lòng tin, sự tôn trọng và chấp nhận sự ra đời của các chương trình mới lạ với văn hóa và những tập tục của họ. Để chương trình thành công, nó phải được cộng đồng và người dân đón nhận như là một đối tác. Nó phải quan tâm đến việc xây dựng đội ngũ lãnh đạo và trao quyền cho người dân.

Bước 3. Xác định và đào tạo các nhà lãnh đạo chương trình

Phát triển đội ngũ lãnh đạo từ những người dân bản địa là một cách để thúc đẩy trao quyền cho mọi người, tạo cơ hội đảm nhiệm những vai trò và trách nhiệm lớn hơn trong việc định hình thể loại chương trình thực sự phù hợp với văn hóa của người dân. Cần phải trao quyền làm chủ chương trình bằng cách xác định và đào tạo những thành viên của cộng đồng có tiềm năng làm lãnh đạo. Dạy cho người dân bản xứ cách lãnh đạo và thực hiện các chương trình sẽ có tác động lâu dài hơn do tính liên tục của chương trình.

Bước 4. Lập kế hoạch và tổ chức chương trình

Lập kế hoạch và tổ chức chương trình thể thao cho mọi người đối với cộng đồng người dân bản địa cần phải xem xét đến sự tham gia của cộng đồng, những người tham gia cần hướng tới, giá trị văn hóa và tập quán, hệ thống tín ngưỡng, các hoạt động thể chất, trò chơi và các môn thể thao truyền thống, đồng thời cũng cần lưu ý tới các giá trị và lợi ích, cơ sở vật chất, trang thiết bị và môi trường.

Bước 5. Nhận thức và quảng bá chương trình

Chiến dịch giáo dục và nâng cao nhận thức đầy đủ về giá trị và lợi ích của chương trình sẽ tăng cường sự ủng hộ và sự tham gia nhiều hơn của người dân. Các chiến lược phát triển được xây dựng với sự hợp tác của người bản địa là rất quan trọng để có được nhiều người tham gia hơn. Khi mọi cá nhân hiểu và đánh giá cao lợi ích của việc tham gia các hoạt động liên quan đến sức khỏe và cuộc sống của họ, thì sự đón nhận và tuân thủ sẽ được nâng cao.

Bước 6. Thực hiện và giám sát chương trình

Việc thực hiện và giám sát chương trình thành công để có số lượng người tham gia đến mức tối đa và liên tục đòi hỏi phải có cam sự kết và cống hiến của đội ngũ lãnh đạo. Một chương trình có kế hoạch và tổ chức tốt sẽ nâng cao sự thành công của nó. Tính toán kỹ lưỡng về ngày tháng, thời gian phát động và thực hiện các chương trình sẽ tạo thêm hứng thú và số lượng người tham gia, đặc biệt khi chúng liên quan đến các dịp đặc biệt theo lịch lễ hội văn hóa của cộng đồng.

Bước 7. Tài liệu chương trình và đánh giá

Tài liệu cung cấp cơ sở để đánh giá và xem xét thích hợp các chương trình, tạo cơ hội để nghiên cứu về tính hiệu quả của chương trình, đo lường những tham số như thái độ, số lượng người tham gia và sự nhận thức. Thông tin có thể được thu thập để lập hồ sơ những người tham gia và kinh nghiệm liên quan của họ nhằm cải thiện các chương trình và hoạt động trong tương lai.

Áp dụng Chương trình Cộng đồng: Chương trình Thí điểm của Trường Đại học Thể dục Thể thao và Giải trí Mindanao State University, Thành phố Marawi

Trường đại học có vai trò quan trọng trong việc thúc đẩy thể thao cho mọi người dân bản địa Mindanao. Nhà trường khởi xướng việc mở rộng các hoạt động và nguồn nhân lực để phát triển các chương trình dựa trên nền tảng văn hóa cho người dân bản địa của Mindanao. Trường cũng hỗ trợ đào tạo và phát triển đội ngũ các nhà lãnh đạo chương trình từ người dân bản địa, thiết lập quan hệ đối tác mạnh mẽ với cộng đồng và các nhà lãnh đạo trong việc thúc đẩy chương trình.

Các mục tiêu của chương trình như sau:

- Thiết lập mối liên kết với các cộng đồng bản địa ở Mindanao.
- Cung cấp các chương trình và hoạt động liên quan đến thể thao, giáo dục thể chất, giải trí, thể dục thể hình và khiêu vũ.
- Thúc đẩy hòa bình, thống nhất và sự hiểu biết giữa mọi người thông qua SPEARD.
- Cung cấp địa điểm để trao đổi và tìm hiểu về văn hóa.
- Tiến hành nghiên cứu các môn thể thao và trò chơi truyền thống, các điệu nhảy và bài hát của nhóm người bản địa.
- Tổ chức các cuộc hội thảo về các môn thể thao được lựa chọn.
- Đào tạo đội ngũ lãnh đạo cho thanh niên về lập kế hoạch và phát triển chương trình.

Các hoạt động quản bá bao gồm những yếu tố sau:

- Tìm hiểu và hòa nhập về văn hóa.
- Thảo luận chuyên đề về các môn thể thao và các giải đấu thể thao hiện đại.
- Các hoạt động tập luyện thể hình và thể dục.
- Đào tạo lãnh đạo cho thanh niên.
- Hoạt động giải trí cho trẻ em và cộng đồng.
- Học các trò chơi, điệu múa, bài hát và nhạc cụ bản địa.
- Tổ chức các sự kiện xã hội

Kết luận

Cần phải xác định việc tiến hành các hoạt động thể dục và thể thao cho người dân bản địa là tâm điểm thu hút cho các

mục đích quảng bá. Đã đến lúc người dân bản địa cần thực hiện quyền tham gia vào các hoạt động giúp tăng cường sức khỏe và chất lượng cuộc sống của họ. Phát triển và quảng bá chương trình thể thao cho mọi người trên nền tảng văn hóa phù hợp, chấp nhận được và thích ứng với nền văn hóa và môi trường là một bước tiến hướng tới công nhận và đánh giá sự tồn tại cũng như những đóng góp của người dân bản địa đối với xã hội. Thể thao cho mọi người sẽ đóng góp đáng kể vào sự phát triển của một cộng đồng bản địa được trao quyền và làm cho quốc gia trở nên mạnh mẽ.

*Bình Nguyên biên dịch theo
Tafisa Magazine*

NIGERIA

THỂ THAO TRUYỀN THỐNG VÀ THỂ THAO CHO MỌI NGƯỜI: SỰ GẮN KẾT GIỮA TÍNH THỐNG NHẤT VÀ GIẢI TRÍ

Sự gắn kết giữa trò chơi truyền thống và thể thao cho mọi người bắt nguồn từ thời nguyên thủy ở hầu hết các vùng của Châu Phi. Nó là tiền đề vững chắc như một chiếc kiềng ba chân để thúc đẩy sự đoàn kết, thúc đẩy giáo dục và các giá trị đạo đức tích cực, đồng thời tạo ra con đường rộng mở cho hoạt động giải trí và sự hòa đồng giữa những người cùng sống tại các khu định cư trong xã hội.

Do đó, trò chơi truyền thống và thể thao cho mọi người thể hiện là một phương thức điển hình mà những người dân gốc Phi đã hòa nhập vào đời sống xã hội và khôi phục lại từ những thời đại trước đây.

Chào mừng bạn đến với châu Phi

Châu Phi, vùng đất với nguồn tài nguyên thiên nhiên và con người chưa được khai thác chiếm một vị trí nổi bật, ngăn cách Ấn Độ Dương và Đại Tây Dương và các khối đất của nó trải rộng sang cả Bắc và Nam bán cầu.

Với diện tích bề mặt hơn 30 triệu km vuông, châu Phi thể hiện sự đa dạng về văn hóa, truyền thống, ngôn ngữ, địa lý, các hệ thống chính trị và kinh tế xã hội, tuy nhiên, chúng đan xen lẫn nhau. Mặc dù châu Phi là một phần “thế giới thứ ba” của lịch sử hiện đại, đứng một chân trong sự cổ kính yên bình, chân kia đang mạnh mẽ hơn trong sự năng động của thế kỷ XXI.

Khái niệm sống tích cực và hành động cộng đồng ở châu Phi đã có từ thời cổ đại. Theo dòng lịch sử, trong thời kỳ cổ đại ở châu Phi đã tồn tại một số nguyên tắc cơ bản đặc biệt về sự tham gia vào các hoạt động và sự kiện trong công việc nghề nghiệp hoặc các mối quan hệ hòa hợp giữa các cộng đồng, do đó có cụm từ phổ biến “châu Phi là sự thống nhất trong đa dạng”.

Nigeria

Ở Nigeria, sự kết hợp giữa các trò chơi truyền thống với niềm đam mê giải trí hàng ngày được thúc đẩy bởi các yếu tố chung như mối quan hệ gia đình, tình cảm cộng đồng được chia sẻ theo chủ đề trong các cộng đồng lân cận. Trò chơi truyền thống rất quan trọng để thu hút các giá trị đạo đức tích cực đối với các đối tượng trong cộng đồng hoặc khu định cư trước khi tiếp cận với nền giáo dục hiện đại. Đó cũng là một công cụ để thúc đẩy tình hữu nghị, đoàn kết, lối sống lành mạnh và để bảo tồn các chuẩn mực và giá trị truyền thống hiện có giữa những người có cùng nguồn gốc lịch sử. Thông thường, những ý tưởng thể thao cho mọi người đã được sử dụng như một phương tiện để nâng cao kiến thức về các hoạt động giải trí cho mọi tầng lớp nhân dân trong và ngoài các cộng đồng nông thôn, đặc biệt là ở Nigeria.

Trò chơi truyền thống là sự liên kết của tính thống nhất

Sự thống nhất trong bất kỳ xã hội nào là điều tối quan trọng và một trong những cách thức chủ yếu để duy trì sự đoàn kết trong nội bộ và giữa những người dân khác nhau ở Nigeria là người dân được tiếp cận không hạn chế các trò chơi truyền thống dành cho mọi người ở mọi lứa tuổi, tích cực tham gia các lễ hội cộng đồng và tôn vinh văn hóa xã hội. Các trò chơi truyền thống khác nhau, các hoạt động thể thao và khiêu vũ đặc trưng trong các lễ hội như vậy thường gắn với độ tuổi và giới tính khác nhau của người tham gia.

Về bản chất, quá trình này giúp thúc đẩy sự thống nhất và tình bạn thông qua việc xây dựng các mối quan hệ và mạng lưới xã hội giữa các cá nhân.

Các trò chơi truyền thống vì lối sống lành mạnh

Người ta thường nói, sức khỏe là sự giàu có, và các hoạt động thể thao giải trí bản địa giúp cung cấp phương thuốc cần thiết cho các vấn đề liên quan đến sức khỏe thường xảy ra do căng thẳng, buồn chán do tác động tích lũy của hàng loạt những nỗ lực vượt qua những thử thách khó khăn trong cuộc sống ở nơi làm việc hoặc ở nhà, và thiếu khả năng tiếp cận các phương tiện giải trí đầy đủ.

Do đó, sự tham gia thường xuyên của người dân vào các hoạt động vui chơi giải trí cộng đồng có tổ chức sẽ tạo cơ hội để cải thiện điều kiện sức khỏe.

Trò chơi truyền thống là công cụ giáo dục

Trò chơi truyền thống, các hoạt động thể thao và khiêu vũ đã có lịch sử lâu đời ở Nigeria. Trước sự ra đời của nền giáo dục hiện

đại, các thành viên trong gia đình và cộng đồng thông qua việc sử dụng các chuẩn mực văn hóa bản địa để truyền đạt các giá trị đạo đức tốt đẹp cho mọi người, cả già và trẻ. Trong một khung cảnh cộng đồng điển hình ở hầu hết các vùng miền của Nigeria, trẻ em thường tụ tập tại khoảng đất rộng của làng bản vào lúc hoàng hôn, ở đó chúng được nghe người già kể cho nghe những câu chuyện thú vị về cảnh mặt trăng vào ban đêm. Người ta thường cho rằng đó là sự sắp đặt của Chúa để mọi người ở mọi lứa tuổi tụ tập trong bầu không khí thân mật và những lễ hội để thư giãn và tương tác với nhau. Những trải nghiệm như vậy đã tạo nên nền móng hun đúc tính cách ở giới trẻ đối với những thử thách trong cuộc sống tương lai với tư cách là người đàn ông và phụ nữ. Các trò chơi khác bao gồm trò chơi dưới ánh trăng của phụ nữ, cuộc đấu vật địa phương của thanh niên và nam giới và các trò chơi giải trí khác nhau dành cho phụ nữ, tất cả đều đầy màu sắc và hấp dẫn đối với những người tham gia.

Trò chơi truyền thống - phương tiện giải trí tiềm năng

Việc đặt ra phong trào thể thao cho mọi người sẽ giới thiệu và quảng bá các hoạt động thể thao truyền thống như một hình thức giải trí giữa những người thuộc nhiều thành phần khác nhau ở Nigeria.

Văn hóa ở Nigeria rất thiêng liêng, và một người bình thường sẽ cảm thấy hoàn toàn thuộc về một hoạt động văn hóa riêng biệt của nhóm dân tộc mình khi được chiếu sáng dưới ánh đèn sân khấu trong các lễ hội và các sự kiện.

Tóm lại

Trò chơi truyền thống, các hoạt động thể thao và khiêu vũ là phương tiện huy động sự tham gia của đông đảo mọi người ở mọi

lứa tuổi, giữ cho cuộc sống luôn được lành mạnh. Các trò chơi truyền thống ở Nigeria thực sự là các môn thể thao cho mọi người, và được ưa thích ở hầu hết các vùng miền của châu Phi.

Các trò chơi truyền thống, thể thao và khiêu vũ có khả năng làm giàu cho nhân loại cũng như thúc đẩy các mục tiêu toàn cầu về hòa bình, hữu nghị, đoàn kết bình đẳng, lối sống tích cực - cho mọi người.

Thể thao truyền thống không yêu cầu cơ sở vật chất và thiết bị. Ngoài ra nó bao gồm tất cả các nhóm tuổi, giới tính và tất cả những người có yêu cầu về thể chất đều có thể tham gia. Vì vậy, các hoạt động thể thao truyền thống là một phương tiện mạnh mẽ cần thiết để thúc đẩy sự đoàn kết, giáo dục sức khỏe và giải trí cho mọi người và vì mọi người.

*Bình Nguyên – Hồng Vân biên dịch theo theo
Tafisa Magazine*

NHỮNG THÁCH THỨC ĐỐI VỚI CÁC MÔN THỂ THAO TRUYỀN THỐNG Ở TRUNG QUỐC TRONG BỐI CẢNH TOÀN CẦU HÓA

Toàn cầu hóa là xu thế mạnh mẽ nhất trong xã hội ngày nay. Các môn thể thao truyền thống Trung Quốc, với tư cách là kho tàng di sản văn hóa đặc sắc Trung Hoa đã kế thừa và phát triển mạnh mẽ, gắn với nền văn hóa thể thao của Trung Quốc qua từng giai đoạn của đất nước.

Toàn cầu hóa ngày nay không chỉ thể hiện trong lĩnh vực kinh tế, mà còn thể hiện trong các lĩnh vực chính trị, văn hóa, tư tưởng và các lĩnh vực khác của đời sống xã hội sâu rộng. Cũng như trong lĩnh vực toàn cầu hóa kinh tế mang lại những thuận lợi và khó khăn cho các nước đang phát triển, sự tồn tại và phát triển các môn thể thao truyền thống ở Trung Quốc đang phải đối mặt với nhiều vấn đề mới trước xu thế toàn cầu hóa ngày càng gia tăng, nền kinh tế phát triển cực nhanh và những thay đổi xã hội mạnh mẽ. Bài viết này thảo luận về thể thao truyền thống Trung Quốc hiện trạng, cơ hội, thách thức và đề xuất các biện pháp tương ứng.

Theo bảo tàng lịch sử thể thao Trung Quốc và kết quả tổng hợp của các chuyên gia: Trung Quốc có 977 môn thể thao dân tộc truyền thống. Không gian văn hóa dân tộc tạo ra sự phát triển các môn thể thao truyền thống dân tộc, sự thay đổi phương thức sản xuất cũng khiến một số môn thể thao truyền

thống dân tộc dần bị mai một, sự phát triển lớn mạnh của công nghệ truyền thông khiến các môn thể thao truyền thống dân tộc ở Trung Quốc dần dần, tiêu biểu nhất là võ thuật và thái cực quyền, bị lệ thuộc vào người phương tây. Sự phát triển của toàn cầu hóa cũng làm cho các nền văn hóa khác nhau xuất hiện đồng thời, dẫn đến xung đột văn hóa.

Đất nước Trung Quốc trong quá trình phát triển lịch sử lâu đời, đã thúc đẩy sự tiến bộ của xã hội loài người, người dân thuộc các nhóm dân tộc đều cần cù, dũng cảm, thông tuệ tạo nên sự đa dạng của các môn thể thao truyền thống. Nhưng do phân bố theo địa lý nên có sự khác nhau về mức độ phát triển. Tuy nhiên, theo các tạp chí xuất bản những năm gần đây, tình hình phát triển thể thao ở Trung Quốc luôn là điểm nóng với các công trình nghiên cứu, các kết luận chung bao gồm: một là, phát triển không cân đối, tùy thuộc vào giới hạn của kinh tế, cũng như lịch sử, văn hóa của địa phương khiến thể thao dân tộc phát triển không đồng đều; hai là, hệ thống lý luận về thể thao truyền thống chưa thật hoàn thiện, chưa có hệ thống khoa học hỗ trợ cho sự phát triển các môn thể thao dân tộc; ba là, thiếu tính chất thi đấu và các môn thể thao thi đấu phương Tây chiếm ưu thế, giảm tính chất ganh đua; bốn là, chi tiêu của chính phủ ít hơn cho các môn thể thao truyền thống, ở một mức độ nhất định cũng đã cản trở sự phát triển.

Thách thức đối với các môn thể thao truyền thống dân tộc ở Trung Quốc

Trong thời đại văn hóa phương Tây, sự phát triển của các môn thể thao truyền thống dân tộc ở Trung Quốc đã không còn được quan tâm như trước. Thực trạng này cho thấy, bản thân

các công trình nghiên cứu về thể thao truyền thống của Trung Quốc đang thiếu sự quan tâm hoặc tư tưởng của người dân đã bị thay đổi; ở đây có thể đi từ những phân tích sau.

(1) Đặc điểm nổi bật nhất của các môn thể thao dân tộc truyền thống là tính dân tộc và vùng miền, do đó các môn thể thao truyền thống luôn thể hiện sự khác biệt rõ rệt và sự đa dạng về văn hóa. Với tính chất này, việc xóa bỏ sự khác biệt, chủ trương đồng nhất xu thế toàn cầu hóa, sẽ phải đối mặt với sức ép mạnh mẽ.

(2) Hầu hết các môn thể thao truyền thống tồn tại ở các nước đang phát triển, hoặc các nhóm xã hội dễ bị tổn thương ở các nước phát triển (chẳng hạn như các dân tộc thiểu số). Điều đó khiến thiếu hụt khả năng duy trì các nguồn lực cần thiết cho sự tồn tại và phát triển.

(3) Ở Trung Quốc có nhiều môn thể thao dân tộc truyền thống khác nhau, lại có nhiều môn giống nhau. Do lịch sử, xã hội, văn hóa, phong tục dân gian và nhiều lý do khác nhau, nên sự phát triển thể thao truyền thống của Trung Quốc đã có sự mất cân bằng lớn. Đất nước Trung Quốc đang trong thời kỳ then chốt thực hiện các mục tiêu chiến lược hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa, lâu nay, việc giảng dạy thể thao học đường vẫn chỉ giới hạn ở một vài đề án và các cuộc thi đấu thể thao, việc phát triển các đề án thể thao truyền thống là rất hiếm.

(4) Hầu hết các môn thể thao truyền thống và phương thức sản xuất, sinh hoạt truyền thống, như phương thức sản xuất nông nghiệp, hợp thành một tổng thể hữu cơ. Sự thay đổi xã hội nông nghiệp sang xã hội công nghiệp, cũng là cơ sở phát triển của các môn thể thao dân tộc truyền thống.

(5) Với sự phát triển của xã hội và sự tăng tốc của quá trình toàn cầu hóa, văn hóa truyền thống và những quan niệm hiện đại đã hình thành nên những mâu thuẫn gay gắt. Xã hội hiện đại đầy giá trị thương mại, thực dụng, tư tưởng duy vật chất, tư tưởng thích tiêu dùng và tư tưởng tận hưởng khoái lạc, ngay từ đầu trên mảnh đất mừ sinh của con người dường như đã có sự chú ý nhiều hơn đến tư tưởng nặng về vật chất hiện nay; khiến cho nét truyền thống, giản dị của các môn thể thao truyền thống và chủ nghĩa vị lợi, nhu cầu thanh lọc cảm xúc trong xã hội ngày nay không còn thích hợp.

(6) Công nghệ thông tin phát triển rất nhanh trong bối cảnh toàn cầu hoá kinh tế đã làm tăng tốc độ phát triển kinh tế và văn hoá của các vùng dân tộc. Lối sống truyền thống khó thích ứng với sự phát triển nhanh chóng của nền kinh tế, do đó, sự tồn tại và phát triển môi trường văn hóa thể thao truyền thống dân tộc bị thay đổi, làm mất đi một số nét văn hóa thể thao truyền thống dân tộc. Đồng thời, do ảnh hưởng của các môn thể thao phương Tây, phong trào Olympic đã nhận được sự chú ý rộng rãi ở khắp mọi nơi. Phong trào Olympic có hệ thống tư tưởng, đường lối hoạt động tương đối hoàn chỉnh, dần dần được các nước chấp nhận, có nền tảng quần chúng tương đối rộng rãi, những nguyên nhân này khiến cho thể thao phương tây chiếm ưu thế tuyệt đối.

Các môn thể thao truyền thống dân tộc trong xã hội hiện đại vẫn có nhu cầu đặc thù của nó. Giá trị truyền thống độc đáo của nó nằm ở chính những thuộc tính độc đáo đó. Trong nhiều thập kỷ, hướng thay đổi cơ bản của các môn thể thao truyền thống là hòa nhập với thể thao hiện đại. Thể thao hiện đại đề cao việc

tiêu chuẩn hóa, sự gọn gàng, bỏ qua những khác biệt. Bằng cách đó, nó xung đột về bản chất với hệ sinh thái đa văn hóa của các môn thể thao truyền thống. So với các môn thể thao hiện đại phổ biến của thế giới, các môn thể thao dân tộc chỉ là một phân khúc bé nhỏ, cần phải có những ý tưởng mới để phát triển nhằm đáp ứng phương hướng hiện đại hóa các môn thể thao truyền thống. Các môn thể thao hiện đại phát triển quá mạnh mẽ, đến mức người ta cho rằng các môn thể thao dân tộc, không thể tách khỏi sự trói buộc của nó.

Kết luận và đề xuất

Với sự ra đời của toàn cầu hóa, những nét văn hóa truyền thống tồn tại ở Trung Quốc dần dần bị loại bỏ, và chúng ta phải có nhận thức đúng đắn về điều này. Trong bối cảnh toàn cầu hóa theo chủ nghĩa tập quyền phương Tây, văn hóa truyền thống Trung Quốc không thể cất lên tiếng nói riêng của mình, hoàn toàn rơi vào trạng thái “bất lực ngôn ngữ”. Toàn cầu hóa là một xu hướng không thể đảo ngược, bởi vì chúng ta không thể quay lại bánh xe lịch sử. Trong thời đại toàn cầu hóa, việc phát triển nền văn hóa thể thao dân tộc và xúc tiến nền văn minh xã hội, phải xử lý đúng đắn giữa truyền thống và hiện đại, kế thừa và đổi mới, hấp thụ và hội nhập, và nhiều mối quan hệ khác.

Thể thao truyền thống dân tộc là cội nguồn quan trọng của thể thao hiện đại, vì vậy, chúng ta phải nhận thức đầy đủ ý nghĩa lịch sử và tác dụng thiết thực của các môn thể thao truyền thống dân tộc, nâng cao hơn nữa những hiểu biết về thể thao truyền thống, thể thao dân tộc, vị trí đích thực của nó, cùng với công tác nghiên cứu lý luận văn hóa thể thao truyền thống dân

tộc, lý luận khoa học và phương pháp thể thao truyền thống dân tộc hiện đại; phát huy hết vai trò của các phương tiện truyền thông hiện đại, để cả nước và nhân dân các dân tộc biết, hiểu, chấp nhận và tham gia tập luyện các môn thể thao truyền thống dân tộc; Khai thác triệt để truyền thống văn hóa dân tộc; Sử dụng các môn thể thao dân tộc mà tự nó có chức năng tăng cường sức khỏe, giải trí, giáo dục, lôi cuốn đông đảo quần chúng nhân dân tích cực tham gia tập luyện.

Tiếp tục nâng cao vị thế các môn thể thao dân tộc, thúc đẩy sự phát triển của các môn thể thao dân tộc trong môi trường toàn cầu hóa. Thông qua những nỗ lực về mọi mặt, chúng ta cần phải duy trì và phát triển bản lĩnh dân tộc, đồng thời mở rộng những giá trị phổ quát của các môn thể thao dân tộc. Hãy đề nền văn hóa thể thao truyền thống dân tộc lựa chọn cách thực hiện mới, nhằm hội nhập tốt hơn với thể thao hiện đại.

*Thanh Hiền biên dịch theo:
Xiao-Feng Hu -Sichuan Chengdu Sports College Graduate
Department, China*

LỊCH SỬ VÀ ĐẶC ĐIỂM CÁC MÔN THỂ THAO TRUYỀN THỐNG Ở TRUNG Á (TAJIKISTAN)

Tóm tắt

Người Tajik có truyền thống thể thao lâu đời và phong phú. Các môn thể thao và trò chơi truyền thống của người Tajik, từ thời cổ đại vẫn tồn tại cho đến thời hiện đại của chúng ta, là: bắn cung, chạy bộ, nhảy, đấu vật, đua ngựa, chavgon (polo cưỡi ngựa), buzkashi, cờ vua, nard (backgammon), v.v. Bài viết này bắt đầu với phần giới thiệu, quan sát người Tajiki, về lịch sử, nguồn gốc và những khó khăn trong việc giữ gìn nền văn hóa của họ trước những cuộc xâm lăng của nước ngoài. Nội dung bài viết bao gồm các môn Chạy, Nhảy, Ném thương, Bắn cung, Đấu vật, Buzkashi, Chavgon, Cờ vua, Nard và Kết luận. Trong mỗi phần, tác giả cố gắng phân tích nguồn gốc, lịch sử và đặc điểm của mỗi trò chơi liên quan đến các tài liệu thời Ba Tư cổ đại và lâu đời.

Các môn thể thao truyền thống của người Tajiki một mặt đóng góp như một biểu tượng và bản sắc của văn hóa Ba Tư, và mặt khác, là sự kết hợp và tổng hợp của hai nền văn hóa Ba Tư và Trung Á. Trung Á có một lịch sử phong phú về các môn thể thao và trò chơi truyền thống, và đã đóng góp đáng kể vào thế giới thể thao với tư cách là nơi sản sinh ra nhiều môn thể thao và trò chơi hiện đại, chẳng hạn như polo, đấu vật, cờ vua, v.v.

Đáng tiếc là chủ đề này vẫn chưa được nghiên cứu trên bình diện học thuật và quốc tế trong thời hiện đại. Về mặt này, hiện có rất ít nguồn tài nguyên và tài liệu bằng tiếng Nga, tiếng Anh và các ngôn ngữ Trung Á, bao gồm cả Tajiki.

Mục đích của nghiên cứu này là phân tích lịch sử và đặc điểm của các môn thể thao và trò chơi truyền thống ở Tajiki như là di sản của các nền văn hóa Sogdian, Bactrian và Ba Tư cổ đại theo quan điểm của Tajiki. Bài báo cố gắng lấp đầy những khoảng trống trong nội dung của những tài liệu hiện có và sự hiểu biết liên quan đến chủ đề này. Để đạt được mục tiêu này, tác giả đã cố gắng sử dụng các tài liệu lịch sử và hiện đại sẵn có bằng các ngôn ngữ Tajiki, Ba Tư, Anh và Nga.

Theo kết quả nghiên cứu, có một số tác phẩm trong văn học Ba Tư cổ và cổ điển, có những câu chuyện về các môn thể thao truyền thống cổ đại, trò chơi và tài nghệ. Mặc dù là những tư liệu lịch sử quý giá, nhưng chúng không phải là một nền văn học chỉ chuyên tập trung vào thể thao và trò chơi. Vì vậy, cần phải có nghiên cứu riêng biệt về các môn thể thao truyền thống, các trò chơi và tài nghệ của người Tajiki (Ba Tư) trong từng tư liệu lịch sử đó.

Mở đầu

Tajiks là nhóm quốc gia duy nhất của người Ba Tư (Iran) và hậu duệ của người Aryan trong môi trường chủ yếu là TurkoMongol ở Trung Á. Tajiks được các học giả và các nguồn tư liệu khác nhau đặc tả như sau: “Tajiks, một dân tộc Aryan là những người đầu tiên định cư ở Trung Á”, “những cư dân sớm nhất được biết đến ở Trung Á”, “dân số định cư lâu đời nhất ở Trung Á”, “những cư dân lâu đời nhất của khu vực này”, “cư

dân bản địa” và “dân số gốc Iran của Trung Á” “những người nói tiếng Ba Tư ít vận động ở cao nguyên Iran và Transoxania” v.v ... Từ “Tajik” có nghĩa là “Hoàng gia”, “Ba Tư / Iran” và “không phải Thổ Nhĩ Kỳ”.

Người Tajik của Tajikistan và Trung Á chia sẻ ngôn ngữ, văn hóa và truyền thống chung với người Tajik của Afghanistan và những người nói tiếng Ba Tư của Iran. Tổ tiên của người Tajik hiện đại là người Bactria và người Sogdian, những người được biết đến trong lịch sử bởi trình độ cao, kỹ năng và lòng yêu nước trong cuộc xâm lược của Alexander Đại đế. Trung Á trong suốt lịch sử đã bị nhiều người nước ngoài hùng mạnh tấn công và xâm lược, chẳng hạn như người Hy Lạp (Alexander Đại đế), người Ả Rập, người Mông Cổ và người Nga. Mặc dù đã chiến đấu anh dũng chống lại những kẻ xâm lược đó, Trung Á vẫn bị xâm lược nhiều lần bởi những kẻ xâm lược nói trên. Nhiều người Tajik đã phải rời bỏ quê hương của mình và di chuyển đến những nơi khác và khu vực khác. Nhưng, đi đến đâu họ cũng giữ những nét văn hóa, truyền thống riêng, đặc biệt là các môn thể thao truyền thống.

Đồ vật Tajik, cung thủ, đấu kiếm, cờ vua, bơi lội, đua ngựa và đại diện của những môn thể thao không mất đi khả năng thành thạo ở trình độ cao trong quá trình vận động và di chuyển đó. Họ đã phát triển và lưu giữ các môn thể thao và trò chơi truyền thống Tajik cho đến thời đại của chúng ta. Người Tajiks cổ đại đặc biệt chú trọng đến việc dạy dỗ lòng dũng cảm, bản lĩnh và khả năng làm chủ cho con cái. Việc giáo dục và đào tạo thanh niên được thực hiện trong không khí trong lành. Những người trẻ tuổi học đấu vật, cưỡi ngựa, bắn súng, bắn cung, ném thương, nhảy, săn

bắn, polo cưỡi ngựa, vv. Họ phải làm quen với nóng và lạnh và cũng ăn ít hơn. Những người Tajik hiện đại đều không quên tất cả những môn thể thao cổ xưa và truyền thống này.

Có rất nhiều tác phẩm trong văn học cổ điển Ba Tư, trong đó có những câu chuyện về các môn thể thao, trò chơi truyền thống cổ đại, và tài nghệ của người Tajik (Ba Tư), bao gồm cả Shahnama (Sách của các vị vua) nổi tiếng thế giới của Abulqasim Firdawsi, Hamzanama (Sách của Hamza), Abumuslimnama (Sách của Abumuslim), Qabusnama của Unsurul-ma'ali Kaikavus, Samak-e ayyar, Siyasatnama (Sách về chính trị) của Nizamulmulk, Garshaspnama (Sách của Garshasp), Darabnama (Sách của Darab), Char darvesh, Hatam-e tay, v.v. từ thời đại của người Kayanian (Kayanids), Đế chế Achaemenid, người Sasanian (Đế chế Sasanid) và người Samanid (Đế chế người Samanid). Trong số này có tác phẩm Qabusnama (Tám gương cho các hoàng tử) của Unsurul-ma'ali Kaikavus (thế kỷ 11) và Siyasatnama của Nizamulmulk (thế kỷ 11) là những nguồn tư liệu nghiên cứu và giảng dạy đặc biệt về các trò chơi dân tộc Tajik (Ba Tư). Cả hai đều là những tư liệu lịch sử có giá trị, nhưng chúng không phải là một nền văn học chuyên sâu chỉ tập trung vào thể thao và trò chơi. Tuy nhiên, cả hai đều có những khuyến nghị và lời khuyên về những cách thức hiệu quả để giáo dục, đào tạo và khả năng làm chủ.

Cần phải có nghiên cứu riêng về các môn thể thao truyền thống, trò chơi và khả năng làm chủ của người Tajik (Ba Tư) trong mỗi công trình lịch sử có giá trị này. Mục đích của bài báo này là phân tích lịch sử và đặc điểm của các môn thể thao và trò chơi truyền thống ở Tajikistan như là di sản của các nền văn hóa Sogdian, Bactrian và Ba Tư cổ đại từ quan điểm của người Tajikistan.

Một số môn thể thao và trò chơi truyền thống của người Tajik

Chạy

Chạy theo tiếng Tajiki (Ba Tư) là *dauidan*.

Việc huấn luyện những vận động viên chạy bộ và đi bộ nhanh có tài năng và kỹ năng tốt có tầm quan trọng về mặt giáo dục và thực tiễn ở Ba Tư và Trung Á. Những người chạy bộ và người đi bộ nhanh này có các nhóm và có người lãnh đạo. Họ đã đóng một vai trò rất quan trọng trong việc đưa tin tức từ nơi rất xa đến trong một thời gian rất ngắn. Một học giả và chính trị gia người Ba Tư vĩ đại của thế kỷ 11 Nizamulmulk trong cuốn sách Siyasatnama (Cuốn sách về chính trị) đã xem xét vai trò quan trọng của những người đi bộ và chạy nhanh. Zaynaddin Mahmud Wasifi, một nhà thơ và học giả nổi tiếng người Ba Tư ở thế kỷ 16, nổi tiếng với tài nghệ vật tay, bơi lội và đi bộ. Marco Polo, một du khách châu Âu nổi tiếng thế giới, người có cuốn sách du lịch giới thiệu vùng Trung Á và Trung Quốc với phương Tây, đã đề cập đến những người chạy và đi bộ nhanh ở Phương Đông. Theo anh, những người chạy bộ chuyên nghiệp được bố trí cách nhau khoảng 5km. Bằng cách này, họ lấy một lá thư từ nơi này đưa đến nơi kia. Địa thế miền núi của Tajikistan luôn yêu cầu mọi người phải đi bộ nhanh, chạy và nhảy.

Nhảy

Từ Tajiki (tiếng Ba Tư) để chỉ nhảy là jahidan, jahish, paridan, v.v. Vị trí địa lý của vùng đất của họ đòi hỏi người Tajik và những người Trung Á khác không chỉ phải học cách đi bộ và chạy nhanh mà còn phải nhảy qua chướng ngại vật, nương, rãnh, đá, khe núi và v.v.

Vì mục đích này, mọi người từ thời thơ ấu đã thực hiện các kiểu nhảy khác nhau, chẳng hạn như nhảy từ mái nhà trên gò đồi, trên tuyết, nhảy bằng nạng theo chiều dài, nhảy bằng cả hai chân về phía trước, v.v.

Ném thương (phóng lao)

Ném thương là một môn thể thao cổ xưa của người Tajik và người ta luyện tập nó để rèn luyện thể chất và quân sự. Từ gọi cây thương trong ngôn ngữ Tajiki (Ba Tư) là naiza và từ chỉ sự ném thương là naizaandozi. Nhà sử học và nhà thơ Ba Tư vĩ đại và rất được tôn kính ở thế kỷ thứ 10 Abulqasim Firdawsi trong sử thi nổi tiếng thế giới Shahnama (Sách của các vị vua) của mình đã đề cập đến cây thương và ném thương. Firdawsi sử dụng thuật ngữ zhupin / zhubin chỉ cây thương.

Bản thân cây thương là một trong những công cụ cổ xưa được sử dụng để săn bắt và chiến đấu. Chiều dài của cây thương khoảng 1-2 mét và được làm từ cành cây. Cả bộ binh và kỵ mã đều sử dụng thương. Dấu hiệu quan trọng nhất về tài năng của người ném thương là hạ gục một con vật hoặc kẻ thù bằng một cú ném. Một số thợ săn tài năng đã ném trúng mục tiêu từ khoảng cách 60 mét. Những lực sỹ ném thương của Tajik cổ đại luôn có hai cây thương. Từ thời đại của Ardasher - vị vua đầu tiên của Đế chế Sasanian (226-637 sau Công nguyên) của Ba Tư, một cây thương, kiếm và dao găm là những vũ khí chính của kỵ sỹ. Cây thương được sử dụng để chiến đấu ở cự ly xa. Còn, ở cự ly gần họ thường chiến đấu bằng kiếm và dao găm. Một kỵ sỹ phi ngựa thật nhanh đâm cây thương vào quả trứng trên mặt đất rồi nhấc lên, là ví dụ về trò chơi cổ xưa của Tajiks với cây thương.

Bắn cung

Bắn cung cũng là một trong những môn thể thao cổ xưa của dân tộc Tajik. Từ để chỉ bắn cung trong ngôn ngữ Tajiki (Ba Tư) là kamonvari, kamongari, kamonkashi, tirandozi, v.v. Và từ cung là kamon và mũi tên là tir và paikon. Cung tên được coi là vật thiêng, vũ khí trong nền văn hóa Ba Tư. Nhà sử học và nhà thơ Ba Tư vĩ đại và rất được tôn kính của thế kỷ thứ 10 Abulqasim Firdawsi trong sử thi Shahnama nổi tiếng thế giới của ông (Sách về Các vị Vua) đã mô tả tài nghệ của Bahram và những người khác trong môn bắn cung.

Người Tajiks sử dụng bắn cung cho hai mục đích, săn bắn và huấn luyện quân sự. Những cung thủ tài năng và khéo léo đặc biệt được mọi người kính trọng và yêu thích. Kỹ năng bắn cung và bắn súng là rất cần thiết cho các thợ săn. Tuổi trẻ học bắn cung bởi vì đó là nghề nghiệp tổ tiên của họ. Giờ đây, ở Tajikistan hiện đại có các đường phố và cộng đồng, mang tên là “kamongaron” (thợ làm cung) hoặc “kamonkashon” (cung thủ). Bắn mũi tên tới mục tiêu là một môn thể thao phổ biến và được gọi là “Zarbuzi” ở một số vùng. Ở những vùng miền khác, nó còn có nhiều tên gọi khác nhau. Zarbuzi được thực hiện với một cây cung đen. Thông thường, giải đấu và cuộc thi Zarbuzi được tổ chức nhân dịp một em bé mới chào đời. Khoảng 40 hoặc 60 người tham dự giải đấu. Những người chơi được gọi là “kamonvar” “kamonkash” hoặc “kamonaki”. Cuộc thi Zarbuzi được tổ chức bên ngoài ngôi làng tại một địa điểm an toàn. Địa điểm thi đấu Zarbuzi được gọi là "shinakjoy". Các cung thủ thi nhau bắn tên vào tấm bia từ cự ly 150-300 mét. Những người bắn hoặc cung thủ của một làng thi đấu với những người bắn hoặc cung thủ của làng khác. Cuộc thi

Zarbuzi được khai mạc và bắt đầu bởi những cung thủ giỏi nhất. Phần thưởng cho những người thắng cuộc thường là bò, cừu, dê, thỏ, ... Ví dụ, những người bắn hoặc cung thủ thể hiện kỹ năng của mình, họ buộc hạt mìn vào một sợi chỉ, treo nó lên cành cây và bắn một mũi tên vào nó. Người bắn trúng hạt mìn chỉ với một lần bắn, sẽ được coi là cung thủ giỏi nhất. Trong một cuộc thi đặc biệt, các cung thủ bắn khoảng 10-12 mũi tên và cố gắng tiếp cận mục tiêu. Một số cung thủ khéo léo bắn từ khoảng cách 200 bước đến mục tiêu. Và các cung thủ thông thường đứng từ khoảng cách 70 bước bắn trúng một quả óc chó và chia nó thành hai phần.

Cưỡi ngựa và bắn cung là những hình thức giáo dục và huấn luyện chính ở Ba Tư cổ đại. Người Tajik thường luyện tập hai kiểu bắn cung: bắn cung bằng chân và bắn cung kỵ mã. Những người luyện tập bắn cung bằng chân thường sử dụng một cây cung lớn hơn và nặng hơn. Trong khi quay, họ nghiêng mình đầu gối của họ chống xuống đất và bắn một mũi tên vào mục tiêu. Mũi tên của họ dài hơn. Cung của kỵ sĩ nhỏ hơn và nhẹ hơn. Họ có một hộp đựng cung tên đặc biệt. Thuật bắn cung của các kỵ sĩ đã được mô tả trong tác phẩm nổi tiếng thế giới “Masnavi” của học giả, nhà tư tưởng, bậc thầy tâm linh và nhà thơ vĩ đại người Tajik (Ba Tư) của thế giới ở thế kỷ 13 Mavlana Jalaluddin Balkhi.

Cuộc thi bắn cung của kỵ sĩ được tổ chức và diễn ra theo cách: Trong khu vực có chiều rộng 40-50 mét và chiều dài 80-100 mét, họ dựng một cột trụ dài 5-6 mét và đặt tấm bia trên đỉnh cột đó. Theo phân công của trọng tài, một trong những cung thủ cưỡi ngựa của mình từ điểm xuất phát được chỉ định và bắn tới mục tiêu. Tất cả người chơi - kỵ sĩ đều thi đấu như

nhau. Bản tên ở đường chạy ngựa được gọi là Saraspa, là một trò chơi yêu thích của người Tajiks. Người Tajik thường chơi trò này tại các đám cưới, vào dịp năm mới và các lễ hội, nghi lễ khác. Trò chơi được tổ chức trên một cánh đồng lớn. Tấm bia được đặt với khoảng cách 500-600 mét. Người ta cũng sử dụng mục tiêu di động chẳng hạn là một con dê hoặc con gà. Các cung thủ và kỵ sĩ giỏi nhất đã tham gia vào Saraspa.

Bắn cung được phát triển nhiều ở Tajikistan trong thời kỳ Liên Xô. Tajikistan từng nổi tiếng với những cung thủ cừ khôi của Liên Xô và thế giới. Ví dụ, nữ vận động viên Tajik Zebiniso Rustamova trong Giải vô địch Bắn cung Thế giới năm 1975 tại Interlaken, Thụy Sĩ đã trở thành nhà vô địch thế giới với 2465 điểm. Cô đã lập kỷ lục thế giới ở các cự ly 30, 60 và 70 mét. Trong lịch sử bắn cung tính đến năm 1975, cô là người duy nhất về nước với 5 huy chương vàng và 1 huy chương đồng từ giải vô địch thế giới. Nhờ những thành tựu của Zebiniso Rustamova và các cung thủ khác, đội tuyển bắn cung nữ quốc gia Liên Xô đã lập kỷ lục thế giới và giành huy chương vàng với 7252 điểm. Năm 2010, sau 35 năm trở thành nhà vô địch thế giới tại Interlaken, Thụy Sĩ, Zebiniso Rustamova đã kể một câu chuyện thú vị trong cuộc phỏng vấn cho báo ASIA-Plus của Tajikistan: “Khi tôi giành giải vô địch thế giới và thậm chí phá một kỷ lục thế giới, Chủ tịch Liên đoàn Quốc tế Francesco Ruscone chạy tới tôi với một tấm bản đồ và yêu cầu chỉ cho tôi biết Tajikistan ở đâu. Tôi đã tìm rất lâu, nhưng cả Tajikistan và Dushanbe đều không được chỉ dẫn trên bản đồ. Nhìn thấy dãy núi Pamir, tôi vui mừng hét lên, "Tôi đến từ đây!" Và ngày hôm sau tất cả các tờ báo đều viết rằng một cô gái đến từ Pamir đã trở thành nhà vô địch thế giới.

Năm 1976 Zebiniso Rustamova tham gia Thế vận hội thứ 21 ở Montreal và giành được huy chương đồng. Trong sự nghiệp của mình, cô là nhà vô địch Liên Xô 15 lần trong những năm 1975 đến 1987 và ba lần vô địch thế giới. Những thành tựu khác của cô Zebiniso Rustamova:

1. Huy chương bạc (đội nữ Liên Xô, Giải Vô địch thế giới 1977, Camberra, Australia.43)

2. Vô địch thế giới (Đội nữ Liên Xô), Giải Vô địch thế giới 1985, Seoul, Hàn Quốc.42)

3. Vô địch thế giới (Đội nữ Liên Xô), Giải Vô địch thế giới 1987, Adelaide, Úc. 41)

4. Huy chương vàng (Đội nữ Liên Xô) trong Giải vô địch Bản cung châu Âu năm 1976, 1984 và 1986.

5. Huy chương Vàng (Trong nhà) ba lần liên tiếp - 1983, 1985, 1987 và nhiều giải khác.

Zebiniso Rustamova từng là Phó Chủ tịch Ủy ban Thể thao của Tajikistan trong giai đoạn 1986-1992 và Chủ tịch Ủy ban này trong giai đoạn 1992-1995 và cũng là Phó Chủ tịch của NOC Tajikistan trong giai đoạn 1992-2000. Nhờ những thành tích cao nêu trên của Zebiniso Rustamova, nhiều phụ nữ ở Tajikistan trở nên quan tâm đến môn bắn cung. Chỉ trong vòng 10 năm từ 1971 đến 1981, hơn 75 cung thủ của Tajikistan đã đạt danh hiệu Kiện tướng Thể thao Liên Xô. Ngoài Zebiniso Rustamova, các cung thủ và huấn luyện viên bắn cung vĩ đại và hàng đầu khác của Liên Xô cũ đến từ Tajikistan là Alexander Kirillov, Lola Valikhojaeva (vô địch thế giới), Gavhar Pulatova (vô địch châu Âu) 49), A. Panzhin, Zubaidullo Salimov (vô địch Liên Xô, huấn luyện viên của đội bắn cung Liên Xô) và những người khác.

Sự phát triển của môn bắn cung ở Tajikistan đã bị suy sụp sau khi Liên Xô sụp đổ và quốc gia này giành được độc lập. Tajikistan là quốc gia duy nhất ở Trung Á phải đối mặt với một cuộc nội chiến đẫm máu và kéo dài ngay sau khi giành độc lập trong giai đoạn 1992-1997. Do nội chiến, bất ổn và thời kỳ chuyển giao khó khăn, nhiều huấn luyện viên và vận động viên tài năng và tên tuổi lớn đã rời Tajikistan và hiện họ đang sống và làm việc ở nước ngoài. Alexander Kirillov - huấn luyện viên rất được kính trọng của Đội tuyển bắn cung quốc gia Liên Xô là công dân của Tajikistan. Kirillov bắt đầu tập bắn cung ở Dushanbe, thành phố thủ đô của Tajikistan, khi mới 14 tuổi. Từ năm 1992 đến nay, ông sống ở Hoa Kỳ và đào tạo các cung thủ hàng đầu, bao gồm cả các vận động viên Olympic. Alexander Kirillov cho đến nay đã ba lần được bầu chọn là Huấn luyện viên Bắn cung của năm của Hoa Kỳ. Kirillov cũng đã từng huấn luyện Đội Bắn cung Quốc gia Hàn Quốc, Đội Bắn cung Venezuela và Đội Bắn cung Olympic Hoa Kỳ. Một cung thủ và huấn luyện viên giỏi nhất của Tajikistan thời Liên Xô là Zubaidullo Salimov. Hiện Zubaidullo Salimov sống và làm việc tại Iran và là huấn luyện viên của đội tuyển bắn cung quốc gia Iran. Các cung thủ Tajikistani hàng đầu khác của thời Liên Xô cũng rời Tajikistan và làm việc ở nước ngoài. Lola Valikhojaeva và Gavhar Pulatova sống và làm việc ở Nga với tư cách là một huấn luyện viên còn Marhabo Sharifova sống và hoạt động ở Áo.

Đấu vật

Đấu vật là một trong những môn thể thao cổ xưa nhất trong lịch sử nhân loại. Các đô vật thi đấu ở Ai Cập cổ đại, Lưỡng

Hà, Ba Tư và các nền văn minh cổ đại khác. Đấu vật là một trong những môn thể thao lâu đời và phổ biến nhất của người Tajiki. Các thuật ngữ dành cho đấu vật trong ngôn ngữ Tajiki (Ba Tư) là kushti, kushtigiri, gushti, gushtigiri, gushtin, gushtingiri, v.v...

Trong sử thi Shahnama (Cuốn sách về các vị vua) được viết bởi nhà sử học và nhà thơ Ba Tư vĩ đại Abulqasim Firdawsi ở thế kỷ thứ 10, có rất nhiều phần tác giả đề cập đến đấu vật và mô tả tài năng của những người hùng Rustam, Suhrab, Barzu, Siyavush, Eraj, Isfandiyar và những người khác. Nhà khoa học, bác sĩ và nhà thơ người Ba Tư vĩ đại và nổi tiếng thế giới của thế kỷ 10-11 - người Tajiki đến từ thành phố Bukhara, Abu Ali Ibn Sina (nổi tiếng ở phương Tây với cái tên Avicenna) đã viết cuốn sách Al-Qanun (Bách khoa thư y học). Cuốn Bách khoa thư y học của Abu Ali Ibn Sina's là một cuốn sách giáo khoa y khoa tiêu chuẩn trong nhiều trường đại học thời trung cổ. Trong cuốn sách này, tác giả đề cập đến lợi ích của võ thuật cổ truyền, ông mô tả hai thể loại đấu vật địa phương:

1. Hai người đàn ông nắm lấy thắt lưng của nhau và kéo nhau. Và mỗi người cố gắng giải thoát mình khỏi sự nắm giữ của đối thủ.

2. Hai người đàn ông bắt lấy tay nhau, luân tay phải dưới tay trái của đối phương kéo về phía mình và cố gắng hạ gục đối phương.

Sử thi Garshaspnama thế kỷ 11 của Asadi Tusi, chuyên luận chiến tranh thế kỷ 13 của Adab al-Harb và al-Shoja của Fakhre Modabbar, Gulistan (Vườn hoa) thế kỷ 13 của Sa'di Sherazi và nhiều nguồn sử liệu Ba Tư khác đã đề cập đến tầm quan trọng

của môn đấu vật. Masnavi Gol-e Koshti của Mir Nejat từ thời Safavid đề cập và mô tả 109 kỹ thuật đấu vật.

Một học giả và nhà thơ lớn người Ba Tư khác là Sa'di Sherazi trong cuốn sách Gulistan (Vườn hoa) của ông có một câu chuyện đề cập đến 360 kỹ thuật đấu vật. Các nhà khảo cổ đã chứng minh rằng đấu vật rất phổ biến ở người Sogdian và người Bactrian - tổ tiên của người Tajiki. Ngày nay trong thời kỳ hiện đại, người Tajiki vẫn trân trọng và yêu thích môn đấu vật. Thể thao là một trong những trụ cột hoạt động chính của người Tajiki (Ba Tư) trong lễ hội năm mới Navruz.

Ở Tajiki, vào dịp năm mới của quốc gia Navruz, mọi ngôi làng, cộng đồng, thị xã và thành phố đều tổ chức cuộc thi đấu vật mở đầu năm mới. Nam giới thuộc bất kỳ ngành nghề nào (không chỉ đô vật) đều cố gắng tham gia cuộc thi. Theo truyền thống, trẻ em sẽ mở đầu cuộc thi, sau đó những người trẻ tuổi tiếp tục và sau chúng, các đô vật có danh tiếng sẽ thi đấu với nhau. Nếu ai đó bị đánh bại trong một cuộc đấu vật Navruz của làng, anh trai của anh ta sẽ phải thi đấu với cùng một đối thủ để cứu lấy niềm tự hào của gia đình. Đấu vật là một phần quan trọng trong văn hóa của người Tajiki. Ví dụ: khi một gia đình đến thăm nhà họ hàng hoặc bạn bè của họ và nếu có một cậu bé trong gia đình chủ nhà, gần bằng tuổi con trai mình, họ sẽ yêu cầu con trai mình "Hãy đấu vật với con trai họ. Hãy kiểm tra xem ai mạnh hơn". Nếu bạn chú ý, người cha không nói "chiến đấu với con trai của họ", ông nói "đấu vật với anh ta".

Đấu vật dân tộc Tajiki rất giống với đấu vật tự do, đấu vật đai, đấu vật Iran, đấu vật Afghanistan, các đô vật Trung Á khác và Judo Nhật Bản. Trong đấu vật Tajiki, pahlavons (đô vật) sẽ

mặc quốc phục, quần ngắn và thắt đai mỏng quanh eo của họ. Một đô vật có thể nắm và giữ đai, tay áo hoặc cổ áo khoác hoặc áo khoác của đối thủ. Không được phép siết chặt dưới thắt lưng. Tuy nhiên, cho phép quét cẳng chân. Người chiến thắng là người vật ngựa được (lắm lưng) đối thủ xuống trước. Người Tajiki và người Iran trong suốt lịch sử có nhiều người hùng và đô vật lỗi lạc và nổi tiếng, chẳng hạn như Faridun, Eraj, Manuchehr, Sam-e Nariman, Zal-e Zar, Rustam (Rustam-e dastan), Suhrab, Siyavush, Isfandiyar Ruintan và nhiều khác.

Buzkashi (Kéo dê)

Buzkashi là môn thể thao Trung Á được chơi giữa người Afghanistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajiks, Turkmens, Duy Ngô Nhĩ và Uzbekistan. Nó được coi là một trò chơi dân gian của tất cả các quốc gia này. Buzkashi là môn thể thao dân tộc của Afghanistan. Tên của môn thể thao này là Buzkashi ở các nước nói tiếng Ba Tư, Afghanistan và Tajikistan, trong đó buz là dê và kashi bắt nguồn từ động từ kashidan là kéo. Tuy nhiên, ở các quốc gia Turco-Mongol ở Trung Á - người Kazakhstan, người Kyrgyzstan, người Turkmens, người Uyghurs và người Uzbek, trò chơi này được gọi là Kokbura, Kokpar, Kokboru, Kukpari, Kukbure, Ulak Tartish, Oghlak Tartish, v.v... Ví dụ, trò chơi này đã được hồi sinh tại Cộng hòa Altai thuộc Nga kể từ khi Liên bang Xô viết sụp đổ, như một biểu tượng văn hóa xã hội của sự tự khẳng định nét đặc trưng của người Altai.

Buzkashi, “trò chơi dành cho đàn ông thực thụ” là một môn thể thao trong đó các đội hoặc cá nhân cưỡi ngựa thi đấu để giành quyền sở hữu một con dê không đầu và đưa nó đến khu vực ghi điểm. Buzkashi thường được so sánh với polo. Bởi vì,

polo và buzkashi đều được chơi giữa những người đàn ông trên lưng ngựa và cả hai trò chơi đều yêu cầu và tham gia đưa một vật thể về đích và cả hai trò chơi đều có phần khó khăn giống nhau. Có một sự khác biệt đáng kể giữa chúng, đó là môn polo được chơi với một quả bóng, còn buzkashi được chơi với xác con dê không đầu. Tuy nhiên, ngựa không phải là con vật duy nhất được sử dụng cho buzkashi. Ví dụ, người Tajik ở tỉnh Tân Cương-Uyghur của Trung Quốc sử dụng yak cho trò chơi buzkashi. Ở Tajikistan, trò chơi này đặc biệt phổ biến vào mùa xuân trong dịp Navruz - Tết của người Ba Tư. Một người chơi buzkashi được gọi là Chapandaz / Chapandoz / Chovandoz ở Tajikistan và Afghanistan và ở Ca-dắc-xtan được gọi là Shabandoz.

Trong trò chơi buzkashi cổ điển không chơi theo các đội. Mỗi người chơi, chơi cho chính mình. Mục đích của mỗi người cưỡi ngựa là tóm lấy xác dê và giữ nó càng lâu càng tốt để chiếm được thiện cảm của khán giả và đưa nó về đích. Môn Buzkashi cổ điển này rất phổ biến và được chơi ở Tajikistan.

Ngựa Buzkashi được huấn luyện đặc biệt. Họ phải chuẩn bị cho các trò chơi không dưới 5 năm. Đôi khi trò chơi khốc liệt này có thể kéo dài vài ngày. Theo truyền thống, trò chơi phải bắt đầu bằng lời thề của những người tham gia để chơi công bằng. Bất cứ ai chưa tuyên thệ như vậy đều không được phép chơi.

Các tác giả có quan điểm khác nhau về nguồn gốc của Buzkashi. Nhiều nhà sử học và học giả tin rằng trò chơi này được bắt đầu với những người Turko-Mông Cổ du mục kể từ thời Chengiz-Khan. Một số người thậm chí còn tin rằng hoàng

đế Mông Cổ Chengiz-Khan là tác giả của trò chơi này. Các học giả Nga coi nó như trò giải trí của con cháu Chengiz-Khan. Và, có những học giả tin rằng nguồn gốc của trò chơi này bắt nguồn từ thời Alexander Đại đế. Tajiks là những người duy nhất ở Trung Á, không có nguồn gốc từ Turko-Mongol. Tổ tiên của người Tajiks là người Sogdians, Bactria và Ba Tư. Tuy nhiên, người Tajik đã sống trong cùng một khu vực với các quốc gia du mục Turko-Mông Cổ trong nhiều thế kỷ. Do đó, trò chơi buzkashi cũng trở nên phổ biến trong giới Tajiks. Có một Liên đoàn Buzkashi và Đua ngựa ở Tajikistan.

Chavgon (Polo cưỡi ngựa)

Chavgon/Chavgonbozi là một môn thể thao cổ khác của người Tajiki (Ba Tư). Polo là môn thể thao đồng đội lâu đời nhất trên thế giới và nguồn gốc của nó là Trung Á - một khu vực nổi tiếng với những chú ngựa xuất sắc trên thế giới. Theo Britannica, polo là một trò chơi có nguồn gốc từ Trung Á, lần đầu tiên được chơi ở Ba Tư (Iran) vào khoảng thời gian từ thế kỷ 6 trước Công nguyên đến thế kỷ 1 sau Công nguyên. Polo - trò chơi dân gian của những người Trung Á và Ba Tư được nhiều nước khác vay mượn và bắt đầu từ thế kỷ thứ 5 trước Công nguyên nó đã được lan rộng từ Ba Tư đến Ả Rập, Tây Tạng, Trung Quốc và Nhật Bản. Trận đấu đầu tiên được ghi lại của trò chơi polo xảy ra vào khoảng 600 năm trước Công nguyên giữa người Thổ Nhĩ Kỳ và người Ba Tư, trong trận này người Thổ Nhĩ Kỳ đã giành chiến thắng. Polo là trò chơi yêu thích của hoàng gia và quý tộc ở Ba Tư. Nó được hưởng một sự bảo trợ của hoàng gia. Quảng trường Naqshe Jahan ở vùng Isfahan của Iran thực chất là một sân thi đấu polo được Shah

(vua) Abbas I xây dựng vào thế kỷ 17, tại đây có các cột gấn bia lâu đời nhất còn tồn tại. Có ý kiến cho rằng polo đã được đưa từ Trung Á đến Hy Lạp vào thế kỷ thứ 5-4 trước Công nguyên. Alexander Đại đế đã trở thành thân thuộc với môn polo ở Trung Á trong các cuộc xâm lược của ông.

Bắt đầu từ thời kỳ đó, polo được du nhập và truyền bá sang Hy Lạp. Laffaye cho rằng polo “bắt đầu như một trò chơi dân gian đơn giản của các bộ lạc du mục ở Trung Á”. Theo cùng một tác giả, polo từ Trung Á ban đầu lan sang phía tây đến Byzantium và Constantinople, tại đó vào thế kỷ thứ tư người ta đã chơi trò chơi này, và về phía đông đến Trung Quốc thông qua Con đường Tơ lụa nổi tiếng. Hơn nữa, nhiều nhà sử học và học giả đã phân tích và cho rằng polo được phát triển hoặc bắt nguồn từ các trò chơi và môn thể thao cưỡi ngựa của các dân tộc du mục Iran và Thổ Nhĩ Kỳ ở Trung Á. Brownell cho rằng Trung Quốc đã vay mượn trò chơi polo “của những người du mục cưỡi ngựa ở Tây Bắc và Trung Á” và nó là một trò chơi phổ biến tại triều đình và đạt đến đỉnh cao trong triều đại nhà Đường (618-906 sau Công nguyên).

Andrea và Overfield đã công bố rằng trò chơi polo du nhập vào Trung Quốc từ Trung Á vào thời nhà Đường. Theo hai tác giả này, nhà Đường Trung Quốc có một tình yêu tuyệt đối với những con ngựa thượng đẳng của thung lũng Farghana ở Trung Á và người Trung Quốc gọi chúng là “ngựa trời”. Crowther công bố rằng một phiên bản của polo được gọi là jiju đã đến Trung Quốc theo Con đường Tơ lụa từ Ba Tư.

Có một ảnh hưởng rất lớn của ngôn ngữ, văn hóa, truyền thống, nghệ thuật, âm nhạc, khiêu vũ, thể thao, ẩm thực, trang phục, tôn

giáo, v.v. của vùng Trung Á đối với Tiểu lục địa Ấn Độ. Polo đã được du nhập vào Tiểu lục địa Ấn Độ bởi những người chinh phục Hồi giáo Trung Á, những người đã cai trị Ấn Độ trong gần 10 thế kỷ (11 đến 19). Qutbuddin (Qutb-al-din) Aybak, một nô lệ người Thổ Nhĩ Kỳ đến từ Trung Á, đã trở thành Sultan đầu tiên của Vương quốc Hồi giáo Delhi ở Ấn Độ, đã chết một cách tình cờ vào năm 1210 khi chơi chavgon (polo ngựa). Trong thời kỳ thuộc địa của Anh ở Ấn Độ, chavgon (polo ngựa) đã được du nhập từ Ấn Độ sang Anh, sau đó đến Canada, Mỹ, Nam Mỹ, Úc, New Zealand, Ai Cập và các nước khác.

Văn học và nghệ thuật cổ điển và cổ đại của Ba Tư cung cấp cho chúng ta những tư liệu và tài liệu phong phú nhất về polo trong thời kỳ cổ đại. Trước hết, từ ngữ và trò chơi Chavgon được sử dụng trong các tác phẩm của người con vĩ đại của dân tộc Tajiki. Hơn nữa, Abulqasim Firdawsi, nhà thơ và nhà sử học Ba Tư nổi tiếng thế giới vào thế kỷ thứ 10 trong sử thi Shahnama (Cuốn sách về các vị vua) ở một số mục đã đề cập đến chavgon và mô tả các giải đấu polo giữa các hoàng thân của các thời đại khác nhau. Ví dụ, ông mô tả rằng vào thế kỷ thứ 4, hoàng đế Ba Tư Shapur II Đại đế, người trị vì lâu nhất của Đế chế Sasanian, đã học chơi polo khi mới 7 tuổi. Ngoài ra, Firdawsi trong cuốn sử thi của mình cũng cho chúng ta biết, cách các vị vua Iran (Ba Tư) và Turanian (Trung Á) và các hoàng thân, như Siyavush, Afrasiyab, Gushtasp và những người khác đã chơi chavgon.

Nhà khoa học, bác sĩ và nhà thơ người Tajiki (Ba Tư) vĩ đại của thế kỷ thứ 10 Abu Ali Ibn Sina (được gọi là Avicenna ở phương Tây) đã khuyến cáo chavgon như một phương pháp

điều trị y tế đối với một số bệnh. Một nhà cai trị Ba Tư lỗi lạc và là tác giả của Kaikavus thế kỷ 11 đã dành một chương trong cuốn sách Qabusnama của mình cho chavgon.

Chovgan cũng được coi là môn thể thao dân tộc ở Azerbaijan. Kể từ khi Azerbaijan độc lập khỏi Liên Xô cũ cho đến nay, một số giải đấu quốc gia của President Cup đã được tổ chức. Vào tháng 12 năm 2013 tại phiên họp lần thứ 8 của Ủy ban Liên chính phủ UNESCO, được tổ chức tại Baku, thủ đô của Azerbaijan, một phiên bản của trò chơi cổ xưa này với tên Chovgan đã được UNESCO công nhận là Di sản văn hóa phi vật thể cần được bảo vệ khẩn cấp, đó là trò chơi cưỡi ngựa Karabakh truyền thống ở Cộng hòa Azerbaijan. Quyết định này của UNESCO đã vấp phải sự phản đối và chỉ trích rất lớn từ chính phủ, người dân, bao gồm cả các nhà sử học và trí thức khác của Cộng hòa Hồi giáo Iran. Sau đó, Tajikistan, quốc gia nói tiếng Ba Tư duy nhất ở Trung Á, có chung ngôn ngữ và văn hóa Ba Tư với Iran và Afghanistan, cũng tham gia phản đối Iran. Các nhà sử học và những nhà trí thức khác của Tajikistan đã phản đối và chỉ trích mạnh mẽ quyết định này của UNESCO và đã gửi thư phản đối tới trụ sở của UNESCO và kiến nghị trò chơi cổ đại này phải được đăng ký và công nhận là di sản chung của nhân dân Iran, Tajikistan, Afghanistan, Armenia, Turkmenistan, Uzbekistan và Azerbaijan.

Trong bức thư đó, họ giải thích nguồn gốc và lịch sử của trò chơi chavgon, đưa ra các dữ kiện lịch sử từ các nguồn tư liệu tiếng Ba Tư cổ đại và cũng giải thích nguồn gốc và ý nghĩa của từ tiếng Ba Tư ‘chavgon’. Với những bằng chứng khoa học và lịch sử, các trí thức Tajiki đã chỉ ra rằng “Trò chơi Chavgon đã

được phát triển rộng rãi ở Thế kỷ II-III trước Công nguyên giữa các quốc gia Ấn-Aryan, bao gồm cả người Tajiki và người Iran, và từ “chavgon” là tiếng Ba Tư và không có bất kỳ mối liên hệ nào với tiếng Thổ Nhĩ Kỳ và tiếng Azeri”. Tờ báo chính thức của Chính phủ của Tajikistan “Jumhuriyat” đã đăng một bài xã luận chỉ trích quyết định của UNESCO về trò chơi này.

Tôi nghĩ, chính sách tốt đẹp này của UNESCO đối với việc bảo vệ và bảo tồn di sản văn hóa thế giới, cũng mang lại những kết quả tiêu cực nghiêm trọng. Con người và các quốc gia Á-Âu trong suốt lịch sử đã sống cùng nhau trong các tiểu bang, vương quốc hoặc quốc gia lớn hơn bây giờ. Nhiều các quốc gia ở Á-Âu có chung một lịch sử, ngôn ngữ và văn hóa. Ngôn ngữ, văn hóa và truyền thống Ba Tư thống trị và có ảnh hưởng ở Iran, Trung Á, Caucasus, Tiểu lục địa Ấn Độ và các khu vực khác. Chính sách này của UNESCO với việc công nhận và ghi danh những di sản văn hóa cổ đại như vậy chỉ là di sản của một dân tộc hay quốc gia là sai lầm và nó gây mất đoàn kết và xung đột nghiêm trọng giữa các quốc gia khác nhau. Thể thao và văn hóa phải là sứ giả của hòa bình, thống nhất và hợp tác quốc tế. Thể thao và văn hóa không nên trở thành công cụ cho các cuộc xung đột giữa mọi người trên thế giới, đặc biệt là giữa những người thuộc các vùng và miền đất, những người có chung lịch sử và văn hoá.

Trò chơi Chavgon (polo cưỡi ngựa) đã trở thành bất tử trong các bức tranh thu nhỏ khác nhau của người Ba Tư.

Cờ vua

Cờ vua cũng là một trò chơi cổ xưa của người Tajiki. Các từ ngữ chỉ cờ vua trong ngôn ngữ Tajiki (Ba Tư) là chatrang,

shatrang, shatranj và shohmot. Từ shohmot được sử dụng ở Tajikistan hiện đại để gọi môn cờ vua.

Lịch sử và nguồn gốc của cờ vua không phải là vấn đề dễ thảo luận. Có rất nhiều công trình nghiên cứu, tìm hiểu và các ý kiến khác nhau về lịch sử và nguồn gốc của trò chơi cờ vua này. Đề tài này đã được xem xét một cách rộng rãi và đã được chứng minh rằng nguồn gốc của trò chơi cờ vua là Ấn Độ, được gọi là Chaturanga. Nó được mang đến và du nhập vào Ba Tư từ Ấn Độ trong thời Đế chế Sasanian (226-637 sau Công nguyên). Theo tiếng Ấn Độ có nghĩa là chaturanga trong cờ vua đã trở thành chatrang ở Ba Tư. Bằng chứng sớm nhất về cờ vua được tìm thấy ở Sasanian Ba Tư khoảng năm 600. Có hai tài liệu tham khảo về cờ vua trong văn học Ba Tư thời Sasanian. Đầu tiên là Karnamak-e Ardasher-e Papakan (Babakan), đã mô tả các kỹ năng của Ardasher (226-241 SCN) - vị vua đầu tiên của Đế chế Ba Tư thuộc Sasanian. Tài liệu tham khảo thứ hai là Chatrang-namak (Cuốn sách về cờ vua), trong đó tác giả dẫn ra câu chuyện Dewasarm của Ấn Độ hoặc Dewarsam gửi trò chơi chaturanga (cờ vua) cùng với những vật có giá trị đến vua Khusraw Anushervan (Nushervan) của Sasanian Ba Tư để tìm và giải trò chơi này. Điều kiện của vua Ấn Độ là nếu vua Ba Tư Khusraw Anushervan không tìm ra và giải được trò chơi thì ông ta sẽ phải cống nạp thay vì được nhận. Buzurgmehr – học giả lỗi lạc của Ba Tư và vĩ nhân vĩ đại của nhà vua trong vòng vài ngày đã tìm ra và giải được trò chơi này.

Trên cơ sở những phát hiện khảo cổ học ở Afrasiyab của Samarqand thuộc Uzbekistan ngày nay, Hulbuk ở Tajikistan ngày nay, núi Jungari của Taldy Qurghan ở Kazakhstan ngày

nay, Dilvarzinteppa ở Surkhondaryo - Uzbekistan ngày nay và những nơi khác, có những tuyên bố, rằng một số biến thể của môn cờ vua có nguồn gốc ở Mawaraunnahr (Trung Á). Khi Tajikistan là một nước cộng hòa thuộc Liên Xô, tại thị trấn Panjakent phía bắc của nước này, người ta đã phát hiện thấy một bức tranh tường của thế kỷ thứ 7, trong đó có hình mô tả bàn cờ. Kể từ đó cho đến nay di sản độc đáo và cổ xưa này của người Tajiki vẫn được lưu giữ trong Bảo tàng State Hermitage ở thành phố Saint Petersburg của Nga. Người Nga đã lấy đi nhiều di sản cổ quý giá khác của Tajiki và những người Trung Á khác từ Trung Á đến Nga trước và trong thời kỳ Xô Viết.

Quân đội Hồi giáo Ả Rập đã chinh phục đế chế Ba Tư và Trung Á vào thế kỷ thứ 7. Trong một khoảng thời gian ngắn, những kẻ chinh phục người Ả Rập đã đồng hóa nền văn hóa của Ba Tư, kẻ thù của họ. Hồi giáo trở thành tôn giáo chính ở Ba Tư và Trung Á. Ba Tư và Trung Á là những người đóng góp rất quan trọng cho nền văn minh rực rỡ và tri thức của Hồi giáo. Một ví dụ điển hình về sự đóng góp đó là cờ vua. Trong cuộc chinh phục Ba Tư của người Ả Rập vào thế kỷ thứ 7, trò chơi cờ vua đã được lấy từ Ba Tư và du nhập vào thế giới Ả Rập và Hồi giáo, sau đó mới đến châu Âu. Tiếng Ấn-Ba Tư gọi cờ vua là chatrang (bắt nguồn từ chaturanga của Ấn Độ) đã trở thành shatranj trong tiếng Ả Rập, do sự khác biệt về ngữ âm của ngôn ngữ Ả Rập.

Có rất nhiều kỳ thủ cờ vua nổi tiếng và giỏi nhất trong thời đại của họ ở thế giới Hồi giáo thế kỷ thứ 9 đến 10, chẳng hạn như Al-Adli, Abu Hafiz, Ar-Razi, As-Suli, Al-Lajlaj, Abdullah Khwarazmi, Mawardi và những người khác. Tiếp theo đó, các

nhà sử học và trí thức nổi tiếng của thế kỷ thứ 9 đến 14, như Al-Ya'qubi, At-Tabari, Al-Mas'udi, Daqiqi, Abulqasim Firdawsi, Al-Beruni, Mahmud al-Amuli cũng đã viết về trò chơi cờ vua trong các tác phẩm của họ. Dưới đây là những tác phẩm sớm nhất về cờ vua: Kitab-ash Shatranj của Al-Adli (Sách về cờ vua), Latif fi'sh Shatranj của Ar-Razi (Sự thanh lịch trong cờ vua), Kitab-ash Shatranj của As-Suli (Sách về cờ vua), hai tập, Kitab mansubat ash-shatranj của Al-Lajlaj (Sách về vị thế hoặc các vấn đề về cờ vua).

Có rất nhiều cuốn cẩm nang được viết bằng tiếng Pahlavi (Trung Ba Tư) “đề cập đến các thể chế, cách cư xử và lễ nghi của triều đình, nhiệm vụ của các tầng lớp xã hội khác nhau, các quy tắc chiến đấu, nghệ thuật chiến tranh (cưỡi ngựa và bắn súng), cũng như các trò chơi và giải trí (như polo, cờ vua và cờ hậu)”. Sách của Fakhr-al trong al-Razi (1148-1209) Jami-al-ulum (Công trình toàn diện về khoa học) được coi là bộ bách khoa toàn thư đầu tiên của Ba Tư. Trong phiên bản phóng to của cuốn sách này có tựa đề Kitab-al-Sittini (Sách về sáu mươi môn khoa học), tác giả Al-Razi đã đề cập và mô tả về trò chơi cờ vua.

Một vấn đề quan trọng cần được lưu ý rằng sau cuộc xâm lược của người Ả Rập trong thế kỷ thứ 7 đến 9, ngôn ngữ thống trị và ngôn ngữ cầu nối của người Ba Tư và Trung Á là tiếng Ả Rập. Các nhà khoa học, học giả và trí thức khác cũng đã viết tác phẩm của họ chủ yếu bằng tiếng Ả Rập. Do đó, nhiều tác phẩm về cờ vua được viết bằng tiếng Ả Rập bởi người Ba Tư và Trung Á. Nhưng, điều đó không có nghĩa để chứng minh rằng trò chơi cờ vua được tạo ra bởi người Ả Rập. Hầu hết các

tác giả nói trên, những người viết về cờ vua đều là người Ba Tư hoặc người Trung Á.

Nhà sử học và nhà thơ Ba Tư vĩ đại Abulqasim Firdawsi ở thế kỷ thứ 10 trong cuốn sử thi nổi tiếng thế giới Shahnama của mình (Cuốn sách về các vị vua) đã có những câu chuyện về cờ vua. Trong câu chuyện "Gev và Talhand", ông mô tả cách trò chơi cờ vua được sáng tạo ra sau cuộc chiến giữa quân đội của vua Ấn Độ Gev (hay Gav) và anh trai của ông ta là Talhand, người đã chết trong cuộc chiến này. Theo câu chuyện này, trò chơi cờ vua được phát minh ra để chỉ cho mẹ của vua Gev, người đã mất đi một người con trai của mình là Talhand trong cuộc chiến này, thảm kịch đã xảy ra như thế nào. Loại trò chơi cờ vua 10x10 này đã được mô tả bởi nhà sử học nổi tiếng của thế kỷ 12 Muhammad ibn Ali ibn Sulaiman ar-Rawandi trong tác phẩm Rahat-al sudur và ayat al-surur.

Firdawsi trong một câu chuyện khác của cuốn sử thi Shahnama của ông với câu chuyện “Về việc gửi quân cờ của nhà vua Ấn Độ - Ray đến Nushervan” đã viết rằng, vua Ấn Độ Ray đã gửi bàn cờ và quân cờ cho vị vua nổi tiếng của Ba Tư là Khusraw Anushervan (Nushervan) . Nhà vua Ấn Độ trong bức thư của mình đã yêu cầu vua Ba Tư tìm ra cách thức và luật chơi trò chơi này. Trong vòng một tuần (ba ngày, theo một số nguồn), một nhà tư tưởng và học giả vĩ đại Buzurgmehr, đã tìm ra cách chơi cờ vua. Đổi lại, Buzurgmehr đã sáng tạo ra một trò chơi mới (backgammon) và vua Ba Tư Khusraw Anushervan đã gửi trò chơi mới này cho vua Ấn Độ, nơi mà không ai phát hiện ra nó. Như đã đề cập ở trên, câu chuyện này có trong Chatrang-namak (Sách về cờ vua), thời Sasanian của Ba Tư (sau Công nguyên 226-637).

Kỳ thủ cờ vua nổi tiếng Abulfath Ahmad Sijzi của thế kỷ 11-12 cũng đã viết một cuốn sách về cờ vua được thế giới biết đến với tên gọi Bách khoa thư về cờ vua. Bản thảo của Abulfath về cờ vua được tìm thấy lần đầu tiên vào năm 1949 trong phần các bản thảo cổ của Viện Nghiên cứu Phương Đông, Học viện Khoa học của Uzbek SSR.

Một trò chơi cờ vua mới “Great Chess” đã được phát triển ở Trung Á dưới thời trị vì của hoàng đế Timur, ở phương Tây nó được gọi là Tamerlane (1336-1405). “Great Chess” (còn được gọi là cờ vua Timur) là một phiên bản lớn hơn của cờ vua Ấn Độ gốc Chaturanga. Trò chơi mới này còn được gọi là Shatranj-e kamil (cờ vua hoàn hảo) và Shatranj al-kabir (cờ vua lớn). Kỳ thủ cờ Tajiki nổi tiếng của thời Timur (Tamerlane) Ali Shatranji Samarqandi đã viết một cuốn sách về cờ vua và có đóng góp quý giá cho sự phát triển của trò chơi cờ vua. Trò chơi cờ vua tiếp tục phát triển trong thế kỷ 16-18 ở Trung Á. Samarqand, Bukhara và Hirat không chỉ là những trung tâm quan trọng của nền văn minh và tri thức Hồi giáo, mà còn là những trung tâm quan trọng của môn cờ vua.

Nard (Backgammon)

Nard là một trò chơi truyền thống cổ xưa khác của người Tajiki. Trò chơi Nard là một trong những trò chơi cung đình của vua Sogdians là Devashtich. Các nhà sử học tin rằng nguồn gốc của trò chơi backgammon hiện đại là trò chơi nard cổ đại của người Ba Tư. Phiên bản sớm nhất về bàn cờ backgammon trên thế giới được tìm thấy tại địa điểm của Shahr-e Sukhteh (The Burnt City) ở vùng Sistan của Iran. Theo báo cáo của Cơ quan Thông tấn Di sản Văn hóa Iran vào năm 2004, trò chơi

backgammon cổ nhất trên thế giới cùng với 60 quân cờ đã được khai quật bên dưới những đống đổ nát của huyền thoại Shahr-e Sukhteh ở tỉnh SistanBaluchistan, đông nam Iran.

Theo các nhà khảo cổ học Iran, thể loại trò chơi backgammon này cổ hơn nhiều so với thể loại đã được phát hiện ở Mesopotamia. Các cuộc khai quật khảo cổ học tại Shahr-e Sukhteh ở Iran phổ biến rộng rãi ở Trung Á dưới thời Đế chế Ba Tư thuộc Sasanian (Sasanian 226-637). Những vị tinh tú của nền văn học cổ điển Ba Tư như nhà sử học và nhà thơ vĩ đại Abulqasim Firdawsi, Sa'di Sherazi, Alisher Navoi và những người khác đề đã đề cập đến trò chơi nard trong các tác phẩm của họ.

Tajikistan và các nước Trung Á khác đã bị Đế quốc Nga và Liên Xô chiếm đóng trong một thời gian dài khoảng 130 năm. Vì vậy, trò chơi Nard, vốn phổ biến ở Trung Á và Caucasus, đã được người Nga và các quốc gia thuộc Liên Xô cũ khác cùng chơi. Trong tiếng Nga, trò chơi này được gọi là nardy (нардѹ). Tổng thống Liên bang Nga Vladimir Putin trong chuyến thăm Tajikistan ngày 27 tháng 4 năm 2003 đã chơi trò chơi nard với một người lính của Sư đoàn bộ binh cơ giới số 201 của Nga đóng tại Dushanbe, thành phố thủ đô của Tajikistan. Hiện nay, trò chơi nard cổ xưa vẫn còn rất phổ biến ở Tajikistan.

Phần kết luận

Người Tajiki là nhóm dân tộc duy nhất của hậu duệ người Sogdian, Bactrian và Ba Tư (Iran) trong môi trường chủ yếu là người Turko-Mông Cổ ở Trung Á. Ba Tư và Trung Á là nơi sản sinh ra nhiều môn thể thao và trò chơi hiện đại, chẳng hạn như polo, đấu vật, cờ vua, cờ hậu, v.v. của các nhà cai trị Trung Á và Ba Tư.

Người Tajikistan, Afghanistan, Uzbekistan và các khu vực khác của Trung Á có chung ngôn ngữ và văn hóa với Iran. Tổ tiên của người Tajiki hiện đại là người Bactria và người Sogdian, những người nổi tiếng trong lịch sử về kỹ năng, tài nghệ cao cường và lòng yêu nước trong cuộc xâm lược của Alexander Đại đế.

Các môn thể thao và trò chơi truyền thống của người Tajiki, từ thời cổ đại vẫn tồn tại cho đến thời hiện đại của chúng ta, là: bắn cung, chạy, nhảy, đấu vật, đua ngựa, chavgon (polo cưỡi ngựa), khúc côn cầu trên sân, buzkashi, cờ vua, nard (backgammon), v.v... Một mặt, các môn thể thao truyền thống của người Tajiki góp phần làm nên bản sắc và di sản của văn hóa Ba Tư, và ở khía cạnh khác, là sự kết hợp và tổng hợp của văn hóa Ba Tư và Trung Á. Người Tajiki đã sống trong cùng khu vực Trung Á với các quốc gia Turko-Mông Cổ trong nhiều thế kỷ ở các đế chế, vương quốc và nhà nước khác nhau. Văn hóa Ba Tư là trụ cột của văn hóa Trung Á và Nam Á trong nhiều thế kỷ. Trong suốt chiều dài lịch sử, văn hóa Ba Tư đã có tác động đáng kể đến nền văn hóa của các khu vực khác nhau trên thế giới, chẳng hạn như thế giới Ả Rập và Trung Đông, châu Âu và tất nhiên là cả châu Á. Do đó, có sự ảnh hưởng đa văn hóa và quốc tế sâu rộng và mạnh mẽ giữa người dân Trung Á, Caucasus, Ba Tư và Á - Âu nói chung. Con người và quốc gia của những khu vực và vùng đất này đã làm phong phú thêm lịch sử, văn hóa và truyền thống. Hợp tác quốc tế và hữu nghị thông qua thể thao có thể mang lại sự phát triển và hòa bình hơn nữa ở các khu vực nói trên và trên thế giới. Trung Á có lịch sử phong phú về các môn thể thao và trò chơi truyền thống. Tiếc rằng, chủ đề này vẫn chưa được nghiên cứu về mặt học

thuật và trên bình diện quốc tế trong thời hiện đại. Có rất ít nguồn tư liệu và tài liệu có sẵn bằng tiếng Nga, tiếng Anh và các ngôn ngữ Trung Á, bao gồm cả tiếng Tajiki. Trong bài báo này, tác giả đã cố gắng phân tích lịch sử và đặc điểm của các môn thể thao và trò chơi truyền thống ở Tajikistan như là di sản của các nền văn hóa Sogdian, Bactrian và Ba Tư cổ đại theo quan điểm của Tajikistan. Bài báo đã cố gắng lấp đầy những khoảng trống trong nội dung của những tài liệu hiện có và sự hiểu biết liên quan đến chủ đề này. Để đạt được mục tiêu này, tác giả đã cố gắng sử dụng các tài liệu lịch sử và hiện đại có sẵn và dễ tiếp cận bằng các ngôn ngữ Tajiki, Ba Tư, Anh và Nga.

*Bình Nguyên – Hồng Vân – Thanh Hiền biên dịch theo:
The History and Characteristics of Traditional Sports in
Central Asia: Tajikistan*

THỂ THAO BẢN ĐỊA: MỘT NÉT ĐỘC ĐÁO TRONG VĂN HÓA ÚC

Giới thiệu

Địa lý, thời tiết và văn hóa đa dạng của Úc đã góp phần không nhỏ trong việc hình thành các hoạt động thể thao, đặc biệt là các môn thể thao truyền thống, mang đậm dấu ấn bản địa. Cộng đồng thổ dân bản địa và người dân đảo Torres Strait là những cộng đồng vẫn còn lưu giữ và có sự phát triển đa dạng các loại hình thể thao truyền thống, thể thao giải trí.

Theo thời gian, có thể nói rằng số lượng các môn thể thao bản địa, thể thao truyền thống được bảo tồn và duy trì tại Úc còn rất ít. Chỉ đến khi gần đây, khi Chính phủ Úc có sự đầu tư trong việc bảo tồn, những trò chơi vận động, các môn thể thao truyền thống này mới được giới thiệu, đưa đến gần hơn với xã hội và khuyến khích mọi người tham gia tập luyện. Tiếp cận với các hoạt động thể thao bản địa, thể thao truyền thống, tham gia luyện tập các hoạt động này... chính là một trong những cách giúp người dân tìm hiểu, hòa nhập, trải nghiệm và trân trọng nét văn hóa đặc biệt của cộng đồng dân cư bản địa. Ngoài ra, đây còn được xem là cầu nối văn hóa giúp người bản địa và người di cư “đến gần hơn với nhau”.

Thông thường, các hoạt động thể thao bản địa, thể thao truyền thống (như Ném lao, Ném boomerang, Đánh trận giả...) được tổ chức xen kẽ với các hoạt động thể thao khác (Bóng đá,

Bóng rổ, Khúc côn cầu, Bơi, Điền kinh...) trong nhiều sự kiện thể thao mang tính cộng đồng. Địa điểm tổ chức thường là một trung tâm văn hóa cấp bang hoặc liên bang.

Danh sách các môn thể thao bản địa, thể thao truyền thống phổ biến tại Úc

Yuri: Đây là một trò chơi vận động với lao, khá phổ biến ở khu vực vùng New South Wales. Ở trò chơi này, người chơi sẽ dùng lao để phi vào những mảnh gỗ nhỏ trôi trên sông hoặc suối.

Weme: Đây có thể coi là phiên bản thể thao bản địa của môn Bowling hiện đại ngày nay. Điểm đặc biệt ở môn thể thao này chính là mục tiêu được thay bằng đá, sỏi hoặc những đồ vật bất kỳ. Người sau sẽ nhắm vào mốc mà người trước đã ném để làm mục tiêu.

Kee'an: Đây là một trò chơi vận động đòi hỏi người chơi phải có kỹ năng ngắm mục tiêu. Trò chơi vận động này đòi hỏi người chơi phải chuẩn bị 1 thanh lao, hoặc gậy, hoặc đối với người thổ dân vùng Bắc Queensland, họ dùng mảnh xương có kích thước lớn. Sau đây người chơi sẽ ném thanh lao hoặc gậy này qua những lỗ nhỏ trên tấm lưới. Yêu cầu của trò chơi này thanh lao phải chui qua và không chạm vào lưới.

Munhanganing: Trò chơi Munhanganing thường được trẻ em vùng Arnhem ở miền bắc Úc yêu thích. Đây có thể hiểu như trò chơi trốn tìm của các em khi gia đình cắm trại buổi tối tại các địa điểm ngoài trời.

Đưa thể thao truyền thống, thể thao bản địa vào hoạt động giáo dục thể chất tại trường học

Dưới đây là danh sách một số hoạt động thể thao truyền thống, thể thao bản địa đã được Chính phủ Úc khuyến khích, giới thiệu đưa vào hoạt động giáo dục thể chất tại trường học.

Kai: Trò chơi này bắt nguồn từ vùng Torres. Cách chơi vô cùng đơn giản khi người chơi đứng thành một vòng tròn, hát bài về “The Kai Wed” khi đánh bóng và đỡ bóng bằng cổ tay. Bóng được sử dụng trong trò chơi này được hái từ cây Kai, một loại quả có vỏ dày, hình bầu dục, màu đỏ đậm và khá nhẹ khi phơi khô.

Parnado: Trò chơi bóng này có nguồn gốc ở vùng Adelaide. Quả bóng (parndo) được làm bọc bằng da chồn, có kích thước tương đương một quả bóng tennis. Đây là một trò chơi các em được sử dụng cả chân và tay khi bắt, chuyền bóng.

Kokan: Phiên bản thể thao bản địa của môn Khúc côn cầu. Môn thể thao truyền thống này khá phổ biến ở khu vực eo biển Torres và Papua New Guinea. Đa phần các trường học ở đây trẻ em đều biết cách chơi môn này.

Định hướng phát triển của Chính phủ Úc trong tương lai

Trải qua nhiều năm không quan tâm đến thể thao bản địa, thể thao truyền thống, ngày nay, Chính phủ Úc đã có những hỗ trợ cụ thể để phần nào bảo tồn được nét văn hóa đặc biệt này.

Một trong những động thái đầu tiên mà Chính phủ Úc triển khai chính là hành động của Cựu Thủ tướng Kevin Rudd sau khi ông chính thức nhậm chức vào cuối năm 2007. Tháng 2/2008, ông đã gửi lời xin lỗi tới cộng đồng dân cư bản địa, thổ dân đảo Torres Strait trong việc lãng quên những nét văn hóa đặc thù của vùng đất này.

Điều thứ hai chính là việc dần đưa một số các hoạt động thể thao bản địa, thể thao truyền thống vào các hoạt động thể thao trường học để thế hệ tương lai được biết, hiểu và có cơ hội thử tham gia vào các hoạt động thú vị này.

Dấu ấn thứ 3 là việc khuyến khích chính quyền bang hoặc liên bang thường xuyên tổ chức các sự kiện thể thao mang tính cộng đồng, với sự đa dạng hóa hoạt động thể thao. Không thể phủ nhận rằng đối với thể thao chính thống, thành tích thi đấu xuất sắc, xếp hạng kết quả là một điều vô cùng ấn tượng giúp đánh giá được sự phát triển thể thao của một vùng, đôi khi là một quốc gia. Các VĐV giành kết quả cao luôn được ghi nhận và tung hô. Vậy thì thể thao bản địa, thể thao truyền thống cũng cần những giải đấu xếp hạng như thế, để VĐV có thêm nhiều sân chơi, những nét văn hóa đặc trưng được giới thiệu và bảo tồn.

*Nguyễn Minh tổng hợp theo
Traditional Games – The Australian Experience, Tafisa
Magazine*

THÔNG TIN TỔNG HỢP

TRUNG TÂM THÔNG TIN THỂ DỤC THỂ THAO

36 Trần Phú – Ba Đình – Hà Nội

ĐT: 024.3747.2958 – 024.3747.5254; Fax: 024.37471981

Email: banbientap@tdtt.gov.vn

Website: www.tdtt.gov.vn

Chịu trách nhiệm xuất bản và nội dung:

Giám đốc Trung tâm Thông tin TĐTT

Tổng biên tập Trang tin Điện tử thể thao Việt Nam

TS. ĐÀM QUỐC CHÍNH

Biên tập:

Ths. Ngô Thịnh Hường

Biên dịch:

Thu Hà, Hồng Anh, Bình Nguyên

Hồng Hạnh, Hải Yến, Thanh Hiền, Xuân Nhi

Trình bày:

Bảng Nguyễn